

Bu Proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından ortak olarak finanse edilmiştir

STRATEJİK ÇEVRESEL DEĞERLENDİRME YÖNETMELİĞİ'NİN UYGULANMASI TEKNİK YARDIM PROJESİ EuropeAid/133447/D/SER/TR

Sözleşme N⁰ TR2010/0327.02-01/001

SÇD REHBERİ BÖLGESEL KALKINMA SEKTÖRÜ

MAYIS 2016

Bu yayının içeriği sadece Eptisa Mühendislik liderliğindeki Konsorsiyumun sorumluluğu altındadır ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

BELGE DENETİM SAYFASI

Sözleşme Makamı	: Merkezi Finans ve İhale Birimi
Faydalanıcı	: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
Proje	: Stratejik Çevresel Değerlendirme Yönetmeliğinin Uygulanması Teknik Yardım Projesi
EuropeAid No	: EuropeAid/133447/D/SER/TR
Başlık	: Bölgesel Kalkınma Sektörü SÇD Rehberi (Faaliyet 1.17)
Rapor Durumu	: Final
Sunum	: 06.05.2016
Hazırlayan	: Pier Roberto REMITTI- Takım Lideri
Kontrol Eden	: H. Arda Dereli – Proje Direktörü

Proje Detayları

Proje başlığı: Stratejik Çevresel Değerlendirme Yönetmeliğinin Uygulanması Teknik Yardım Hizmet Sözleşmesi No: TR2010/0327.02-01/001	Alıcı kurumlar: Sözleşme Makamı: Merkezi Finans ve İhale Birimi (MFİB) Faydalanıcı: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (ÇŞB)
Proje ref. No. EuropeAid/133447/D/SER/TR	İletişim kurulacak kişi (alıcı): MFİB: Sayın Pakize Berna ERGUN Tel: +90 312 295 49 00 Faks: +90 312 286 70 72 E-mail: Berna.Ergun@MFIB.gov.tr ÇŞB: Sayın Nihan Şahin HAMAMCI Tel: +90 312 410 17 37 Faks: +90 312 419 21 92 E-mail: nihan.hamamci@csb.gov.tr
Sözleşmenin İmzalandığı Tarih: 12.03.2014 Sözleşmenin Başlama Tarihi: 12.05.2014 Hizmet Sözleşmesi Bitiş Tarihi: 12.05.2016	Danışman'ın adı, adresi, telefon&faks numarası, e-mail adresi: Eptisa Ankara: Sayın Halil Arda DERELİ Kader Sok. 25/3 G.O.P 06700 Ankara/Türkiye Tel: + 90 312 439 38 62 Faks: + 90 312 439 09 41 E-mail: adereli@eptisa.com
	Takım Lideri'nin adı, adresi, telefon&faks numarası, e-mail adresi: Eptisa Proje Ofisi: Sayın Pier Roberto REMITTI 06690 Çankaya, Ankara / Türkiye Tel: +90 312 439 38 62 Faks: +90 312 439 09 41 E-mail: premitti@eptisa.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iv
1. GİRİŞ – REHBERİN HEDEF VE AMAÇLARI	1
1.1 KULLANICI KILAVUZU	1
2. SÇD HAKKINDA GENEL BİLGİ	3
2.1 SÇD NEDİR?	3
2.2 SÇD UYGULAMASI NEDEN ÖNEMLİDİR (FAYDALARI VE BEKLENEN SONUÇLARI)	3
2.3 SÇD UYGULANMAZSA NE OLUR?	4
2.4 SÇD VE ÇED ARASINDA NE TÜR BAĞLANTILAR VARDIR?	4
2.5 SÇD İÇİN YASAL ÇERÇEVE NEDİR?	5
2.6 SÇD'DEKİ KİLİT AKTÖRLER KİMLERDİR (ROLLERİ VE SORUMLULUKLARI)?	5
2.7 HANGİ STRATEJİK DOKÜMANLAR SÇD GEREKTİRİR?	5
2.8 BİR SÇD NE ZAMAN GERÇEKLEŞTİRİLİR VE PLANLAMA SÜRECİNE NASIL ENTEGRE EDİLİR??	6
3. SÇD PROSEDÜRÜ	8
3.1 BÖLGESEL KALKINMA SEKTÖRÜ'NDE PLANLAMA	8
3.2 SÇD PROSEDÜRÜNDEKİ TEMEL ADIMLAR	9
3.2.1 ELEME	10
3.2.1.1 AMAÇ VE HEDEF	10
3.2.1.2 ÖNERİLEN YAKLAŞIM	11
3.2.1.3 UYGULAMAYA YÖNELİK TAVSİYELER	12
3.2.2 KAPSAM BELİRLEME	12
3.2.2.1 AMAÇ VE HEDEF	12
3.2.2.2 ÖNERİLEN YAKLAŞIM	12
3.2.2.3 UYGULAMAYA YÖNELİK TAVSİYELER	14
3.2.3 SÇD RAPORUNUN HAZIRLANMASI	14
3.2.3.1 AMAÇ VE HEDEF	14
3.2.3.2 ÖNERİLEN YAKLAŞIM	15
3.2.3.3 UYGULAMAYA YÖNELİK TAVSİYELER	15
3.2.4 KALİTE KONTROL	16
3.2.4.1 AMAÇ VE HEDEF	16
3.2.4.2 ÖNERİLEN YAKLAŞIM	16
3.2.4.3 UYGULAMAYA YÖNELİK TAVSİYELER	17
3.2.5 KARAR ALMA VE KARARA İLİŞKİN BİLGİLER	17
3.2.5.1 AMAÇ VE HEDEF	17
3.2.5.2 ÖNERİLEN YAKLAŞIM	18
3.2.5.3 UYGULAMAYA YÖNELİK TAVSİYELER	19
3.2.6 İZLEME	19
3.2.6.1 AMAÇ VE HEDEF	19
3.2.6.2 ÖNERİLEN YAKLAŞIM	19

3.2.6.3 UYGULAMAYA YÖNELİK TAVSİYELER	20
4. BÖLGESEL KALKINMA SEKTÖRÜNDE SÇD'YE ANALİTİK YAKLAŞIM	21
4.1. KAPSAM BELİRLEME: DEĞERLENDİRME KAPSAMININ BELİRLENMESİ	21
4.1.1 Giriş	21
4.1.2 BÖLGESEL KALKINMA SEKTÖRÜ İLE İLGİLİ POTANSİYEL KİLİT KONULAR	21
4.1.3 KAPSAM BELİRLEME MATRİSİ	25
4.1.4 KAPSAM BELİRLEME RAPORU	26
4.1.5 SÇD UYGULAYICILARI İÇİN TAVSİYELER	27
4.2 MEVCUT DURUM ANALİZİ	27
4.2.1 Giriş	27
4.2.2 GENEL YAKLAŞIM	27
4.2.3 YÖNTEMLER VE ARAÇLAR	28
4.2.4 SÇD UYGULAYICILARINA YÖNELİK TAVSİYELER	30
4.3. OLASI ETKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	31
4.3.1 Giriş	31
4.3.2 ÖNERİLEN GELİŞİM HEDEFLERİ VEYA ÖNCELİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	31
4.3.3 ÖNERİLEN GELİŞİM MÜDAHALELERİNİN OLASI ETKİLERİNİN ANALİZİ	32
4.3.4 ALTERNATİFLERİN ELE ALINMASI	36
4.3.5 ETKİ AZALTIM ÖNLEMLERİ	36
4.3.6 SÇD UYGULAYICILARINA YÖNELİK TAVSİYELER	37
4.4 SÇD RAPORUNU OLUŞTURMA	37
4.4.1 Giriş	37
4.4.2 YAKLAŞIM	37
4.4.3 SÇD UYGULAYICILARINA YÖNELİK TAVSİYELER	38
5. SÇD'DE YAPILMASI VE YAPILMAMASI GEREKENLER	39
6. REFERANSLAR	41
EKLER	42
EK 1: YÖNTEMLERE VE ARAÇLARA GENEL BAKIŞ	42
MEKANSAL ANALİZLER/COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİ (CBS)	42
TREND ANALİZİ/EKSTRAPOLYASYON	43
ÇOKLU KRİTER ANALİZİ	44
FAYDA MALİYET ANALİZİ/MALİYET-KULLANIM ANALİZİ	44
KARŞILAŞTIRMALI RİSK DEĞERLENDİRMESİ	45
MODELLEME	45

1. GİRİŞ – REHBERİN HEDEF VE AMAÇLARI

Bu rehber, Planlama Kurumları'na ve uygulayıcılara, Türkiye'deki Bölgesel Kalkınma Sektörü Plan ve Programları'na ilişkin bir Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) gerçekleştirirken yardımcı olmak amacıyla tasarlanmıştır. 2016 yılı sonunda yürürlüğe girmesi beklenen Stratejik Çevresel Değerlendirme Yönetmeliği'nin ülkede uygulanmasına destek sağlayacak teknik bir araç olarak düşünülmektedir.

Türkiye'de SÇD'nin uygulanması konusundaki ilk faaliyetler, bazı AB ülkeleri ile ikili işbirlikleri yapılmasıyla, 10 yıl önce başlatılmıştır ve 2005 yılında ilk Yönetmelik taslağı hazırlanmış ancak kabul süreci henüz tamamlanmamıştır. Daha sonra, Türkiye ve AB ortaklığında özel bir "Stratejik Çevresel Değerlendirme Yönetmeliği'nin Uygulanması Teknik Yardım Projesi" finanse edilmiş ve Ülkede SÇD sürecinin ve araçlarının en iyi şekilde uygulanabilmesi için gerekli olan bütün koşulları tam olarak oluşturabilmek amacıyla, Mayıs 2014 ve Mayıs 2016 arasında yürütülmüştür. Teknik Yardım ile formüle edilmiş olan yeni Yönetmelik'te, SÇD'nin (AB Direktifi'nde olduğu gibi), aşağıdaki Plan ve Programlar ile ilgili olması gerekmektedir:

- ➔ Kamu Kurumları Tarafından Hazırlananlar (Kamu Kurumları, Bakanlıklar vb.);
- ➔ Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'ne tabi faaliyetlere çerçeve oluşturanlar;
- ➔ Çevresel Hassasiyete Sahip Olan Alanlar (Natura 2000 ve diğer koruma alanı ağları) üzerinde etki yaratma olasılığı bulunanlar.

Bu geniş kapsam dikkate alındığında, Rehber tam anlamıyla şunları amaçlamaktadır:

- ➔ Türkiye'de bölgesel ölçekte, planlama/programlama sürecinin güçlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilecek olan SÇD'ye özel bir metodoloji ve ilgili uygulama prosedürlerini oluşturmak;
- ➔ Yetkili/ilgili Makamların ve Kuruluşların, SÇD yaklaşımını, araçlarını, sürecini ve uygulama prosedürlerini anlamalarını ve uygulamalarını sağlamak;

Daha açık bir ifadeyle, Rehber Türkiye'deki planlama/programlama sürecinin çeşitli aktörlerini hedeflemektedir:

- ➔ Bölgesel Kalkınma süreci ve araçlarından sorumlu **planlama makamları** (bundan sonra, PM olarak anılacaktır);
- ➔ Türkiye'deki SÇD prosedürlerinin koordinasyonundan ve SÇD Direktifi'nin Türkiye'ye uyarlanmasına ilişkin Yönetmelik'in kabulü konusunda kalite kontrolden sorumlu **çevre otoriteleri** (ÇŞB, ilgili diğer Bakanlıklar ve Kurumlar) (burada, Yetkili Makamlar - YM - olarak anılacaktır);
- ➔ Planların ve programların değerlendirilmesi için gerekli analiz ve çalışmaları gerçekleştirecek olan SÇD Uzman Ekibi (uygulayıcılar ve özel danışmanlar da dahil).

Bu Rehber'de sunulan öneriler, temel olarak, Teknik Yardım ile 4 sektörde geliştirilen pilot sürece dahil olanlardan elde edilen uygulama deneyimlerine dayalıdır. Ancak, bu Rehber yasal bir zorunluluk olmadığından, planlar ve uygulayıcılar bu önerilere uymak zorunda değildir ve SÇD açısından yasal zorunlulukları karşılayan başka değerlendirmeleri tercih edebilirler.

1.1 KULLANICI KILAVUZU

Kılavuz, 3 ana Bölüm ve Ek'ten oluşmaktadır. "SÇD Hakkında Genel Bilgi" bölümünden sonraki Bölüm 2, temel olarak, idari prosedürlere odaklanırken ("kim, neyi, ne zaman yapmalıdır": SÇD Raporu'nu kim, hangi temele dayalı olarak hazırlamalıdır; rapora nasıl başvurulmalıdır ve rapor kime gönderilmelidir); Bölüm 3, her bir SÇD adımının (durum analizi, olası etkilerin gelişimi, etki azaltım önlemlerinin formülasyonu, vb.) teknik açıdan "nasıl" geliştirilmesi gerektiği konusuna odaklanır. Dolayısıyla, Bölüm 2 çoğunlukla (ancak, sadece bununla sınırlı kalmaz) Kurumları hedeflerken, Bölüm 3'ün başlıca hedefi (ancak sadece bununla sınırlı kalmaz), idari prosedürlerden ziyade, kapsam belirleme ve kilit konuların nasıl tespit edileceği konusundaki tavsiyeleri değerlendirebilecek olan SÇD uygulayıcılarını hedeflemektedir.

Aşağıdaki tabloda, Rehber'e dair genel bir bakış ve her bir bölüme ilişkin birkaç tanımlayıcı yorum sunulmaktadır:

Tablo 1: Rehber'e Genel Bakış

Bölüm	Başlık	Kapsam ve İçerik
	Giriş	Rehber'e Genel Bakış
1	SÇD Hakkında Genel Bilgi	SÇD uygulanacak Plan ve Programlar için benimsenmesi gereken genel ilkelere ve yaklaşımlara dair ön sunum,
2	Bölgesel Kalkınma Sektörü'ndeki SÇD prosedürü	Her adımdan elde edilen girdilere ve çıktılara odaklı olarak, SÇD sürecinin her bir adımı için Amaçlar, Gerekçeler ile önerilen Yaklaşım ve İstişarelerin detaylı tanımı,
3	Bölgesel Kalkınma Yönetimi Sektörü'nde SÇD'ye analitik yaklaşım	SÇD sürecinin her bir adımı için, kilit konular veya olası etkiler, uygulanacak yöntemler, kullanılacak araçlar ve etki azaltım önlemlerinin türleri gibi analitik unsurların tanıtılması,
A I	SÇD uygulamasında kullanılan çevre hedefi ve gösterge örnekleri	SÇD'de tipik olarak kullanılacak olan metot ve araçlara genel bir değerlendirme sağlar.

2. SÇD HAKKINDA GENEL BİLGİ

2.1 SÇD NEDİR?

Stratejik Çevresel Değerlendirme, çevresel faktörlerin değerlendirilmesi ve entegrasyonu için uluslararası standartlara sahip bir süreç aracıdır ve ulusal, bölgesel veya yerel düzeydeki Plan veya Programlarla ilgilidir; tam olarak, Plan ve Programların, ülke düzeyinde sürdürülebilir kalkınma yolunda daha fazla başarı elde etmek üzere, geliştirilmesi anlamına gelir.

Daha basit bir ifadeyle, SÇD (çoğunlukla bu kısaltmayla anıldığı şekliyle), bir kamu Planı/Programı'nın çevre ve insan sağlığı üzerindeki olası etkisinin tahmin edilebilmesini ve önemli ise, bu etkinin minimuma indirilmesi için çözüm aranmasını sağlayan bir yöntemdir. Genel bir bakış açısından bakıldığında, SÇD, her sektörden karar alıcıları, planlama sürecinde çevre ve sağlık konularını dikkatli bir şekilde ele almaları konusunda şartlandırmayı amaçlar.

SÇD, şu anda, dünyanın en gelişmiş ülkeleri de dahil olmak üzere çok sayıda ülkede uygulanmaktadır. Türkiye'de 2016 yılı sonunda yürürlüğe girmesi beklenen SÇD uygulamasına ilişkin Yönetmelik kapsamında, Plan ve Programları hazırlayan makamların, uygulanması halinde önemli çevresel etkiler yaratma olasılığına sahip Plan/Programlar için bir SÇD gerçekleştirmesi gerekmektedir.

2.2 SÇD UYGULAMASI NEDEN ÖNEMLİDİR (FAYDALARI VE BEKLENEN SONUÇLARI)

Resmi olarak, SÇD, **planların yeterlik kazanabilmesi için yasal bir zorunluluktur**. Esasen, SÇD uygulamasının en önemli faydalarından biri olarak, karar alma sürecinin verimli olabilmesi adına, çoğunlukla şu yöntemlerle iyileştirmeler yapılması beklenebilir:

- ➔ **Farklı Sektör Kurumları ve farklı paydaşlar arasında daha iyi işbirliği/dayanışma (veri/bilgi alışverişinden başlayarak) oluşturulması** (çoğu durumda marjinal bir etki değildir);
- ➔ **Planlamanın ilk aşamalarından itibaren çevre korumasının sağlanması**: SÇD ile çevresel etkiler tespit edilebilir ve alternatif çözümler sunularak planlayıcıların, potansiyel problemlerden kurtulmasına yardımcı olunabilir;
- ➔ **Planlarda iyileştirme yapılması**: SÇD, planlamanın daha sistematik bir şekilde yapılmasına yardımcı olabilir ve çevreye ilişkin faydalı bilgiler sağlayarak, bir kanıt dayanağı oluşturulmasına katkıda bulunabilir;
- ➔ **Projelerin formülasyonunun ve tasarımının iyileştirilmesi**. SÇD, ÇED prosedürünün nasıl daha etkili olabileceğine ilişkin girdiler sağlayarak ve kimi zaman, yanlış ve yüksek maliyetli proje tasarımlarının önüne geçip, gerekliliğini ortadan kaldırarak, ÇED prosedürünün de kolaylaştırılmasına ve iyileştirilmesine yardımcı olabilir.
- ➔ **İletişimin güçlendirilmesi ve şeffaflığın artırılması**: SÇD, planın çevre üzerindeki etkisinin halk tarafından daha iyi anlaşılabilmesine ve böylece halkın daha fazla bilgi sahibi olmasına yardımcı olabilir. Raporlama gereksinimleri, karar alma sürecinin daha şeffaf bir şekilde gerçekleşmesini ve alınan kararların ardındaki gerekçelerin daha iyi anlaşılabilmesini sağlar. Farklı paydaşlar arasındaki ilişkiler ve paydaşların sürece katılımı konusunda iyileşme sağlanır (ilk olarak iş dünyası ve sivil toplum);
- ➔ **Onay sürecinin kolaylaştırılması**: Önemli olumsuz etkiler, değerlendirme aşamasında başarılı bir şekilde ele alınabilirse, bir plan veya hatta bundan doğacak projeler için izin veya onay alınması daha da kolay hale gelebilir;
- ➔ **Uzun vadeli masrafların azaltılması**: Etkili bir SÇD, beklenmeyen çevresel etkilerin önüne geçilmesine yardımcı olarak, iyileştirici potansiyele sahip eylemlere olan gereksinimi minimuma indirilebilir.

Çevresel değerlendirme süreci zorlayıcı ama aynı zamanda çok da yararlı olabilir ve **SÇD'nin meydana getireceği faydalar, yaratacağı masraflarından çok daha fazla olabilir**. Etkili bir SÇD'nin çıktıları, çevresel sorunların ele alınmasına veya planların olumlu veya faydalı etkilerinin daha da artırılmasına yardımcı olabilir. Önemli olumsuz etkiler her zaman tam olarak çözülemese de; birtakım küçük iyileşmeler bir araya gelerek daha büyük faydalar elde edilmesini sağlayabilir. Bir SÇD sayesinde, basit değişikliklerden, politikaların biçimine ve önerilerin tamamının kaldırılmasına kadar, bir planda çok farklı biçimlerde değişiklikler yapılabilir. SÇD süreci ile bir planda basit değişiklikler yapılması, potansiyel önemli çevresel hasarların önüne geçilmesine yardımcı olabilir, örneğin;

- Taşkın riski altındaki alanların tespit edilmesine ve bu alanlardan kaçınılmasına yardımcı olmak;
- Arazi kullanımı, peyzaj vb. üzerinde oluşabilecek etkilerin azaltılması amacıyla konut geliştirme planlarında değişiklikler önermek;
- Önemli habitatlardaki potansiyel kayıpların farkına varmak;
- Çevre mevzuatındaki potansiyel ihlalleri tespit etmek;
- Planların/projelerin çokluğu nedeniyle kümülatif etkiler oluşmasını önlemek;
- vb.

2.3 SÇD UYGULANMAZSA NE OLUR?

SÇD **tavsiye niteliğinde** bir role sahiptir; planlama süreçlerindeki karar almaya ilişkin rol ve sorumlulukları etkilemez ve uygunsuzluk durumunda doğrudan herhangi bir ceza verilmez. Yine de, Yönetmelik ile şart koşulan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda, şu sonuçlar doğabilir:

- Gecikmeler: SÇD'nin doğru bir şekilde ve zamanında gerçekleştirilmemesi ve ek finansal masraflar doğurması halinde, istişare ve raporlama sürecinin yenilenmesi veya yinelenmesi gerekebilir;
- **Yasal uyumsuzluk:** Sorumlu Planlama Makamları, ilgili paydaşlarla (kurumsal veya değil) mahkemelik olabilir ve sonuç olarak ilgili makam ek masraflar ödemek, zaman ve olası itibar kaybı yaşamak durumunda kalabilir;
- Çevresel hasarlar: Plan/Program uygulaması öncesinde gerekli SÇD'nin yapılmamasının bir sonucu olarak çevrenin doğru bir şekilde dikkate alınmaması nedeniyle, çok büyük olasılıkla, önemli çevresel hasarlar ortaya çıkabilir ve dolayısıyla iyileştirme çalışmaları yapılması gerekebilir ve (bazen yüksek) ek masraflar doğabilir;
- Politik belirsizlik: Sorumlu Makamlar, çeşitli şartlardan (politik/sosyal şartlar, vb.) dolayı bir Plan/Program'dan vazgeçmek zorunda kalabilir ve sonuçta, gelecekteki yatırımları ve Uluslararası fonlama kurumlarına erişimi olumsuz yönde etkileyebilecek bir karar alma boşluğu ortaya çıkabilir.

2.4 SÇD VE ÇED ARASINDA NE TÜR BAĞLANTILAR VARDIR?

Küresel anlamda, ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi) ve SÇD (Stratejik Çevresel Değerlendirme), pek çok ülkede kanunen gerekli görülen ve sonuçları halkın bilgisine ve erişimine açık yegane Çevresel Değerlendirme araçlarıdır. Bunların dışında herhangi bir araç bu statüye sahip değildir ve yakın gelecekte de bu statüye ulaşma olasılığı bulunmamaktadır. (ÇED, SÇD'ye göre kanunen daha fazla sağlama alınmış olsa da, SÇD gittikçe daha fazla ülkede yasal bir gereksinim haline gelmektedir)

Resmi olarak, hem ÇED hem de SÇD, geliştirme sürecinde karar alma aşamasında kullanılmadan önce çevresel bilgilerin elde edilmesi ve değerlendirilmesi için yapısal yaklaşım teşkil ederler. Bu bilgiler, temel olarak, belirli eylemlerin uygulanması durumunda çevrenin ne yönde değişim göstereceği konusundaki öngörülerden ve öngörülen bu çevresel değişimlerin en iyi ne şekilde yönetilebileceğine dair tavsiyelerden oluşur.

ÇED, fiziksel gelişme önerilerine (karayolları, elektrik santralleri, su kaynağı projeleri ve büyük ölçekli endüstriyel tesisler vb.) odaklanırken, SÇD, politikalar, programlar ve planlar gibi “daha yüksek” bir seviyedeki önerilere odaklanır. Fiziksel gelişmeler ve projeler, çoğunlukla bir politikanın veya planın uygulanmasının sonuçlarıdır; örneğin, bir karayolu ağının genişletilmesi, yeni bir ulaşım politikasının bir sonucu olabilir.

Bir eylemin çevresel etkileri ile sosyal ve ekonomik doğrudan etkileri arasındaki bağlantılar gittikçe daha da belirginleştiği için, hem ÇED, hem de SÇD, giderek daha çok, sosyal, ekonomik ve sağlığa ilişkin etkilerin ve ayrıca çevresel etkilerin öngörülmesini ve değerlendirilmesini içerir. Dolayısıyla, hem ÇED, hem de SÇD, çalışma kapsamı ve analiz ve değerlendirme yöntemleri açısından, karar almaya ilişkin bir dizi konunun entegrasyonu yönünde ilerleme kaydetmiştir.

ÇED/SÇD'deki “entegrasyon”un kapsamı, farklı ülkelerdeki, farklı koşullara ve yasal çerçevelere bağlıdır. SÇD, genellikle planlama (sürdürülebilir bir gelecek için süreçlerde gerçekleştirilmesi gereken eylemlerin öngörülmesi), yönetim, (hedeflerin yön verdiği süreçlerin idare edilmesi) ve izleme (süreçlerin periyodik olarak takip edilmesi) için prensipler belirler. ÇED, SÇD prensiplerinin uygulanması için uygun enstrümanlardan biridir. SÇD'de **değerlendirmenin, ÇED'in SÇD'nin bir devamı olarak hareket edeceği akılda tutularak, yürütülmesi gerekmektedir.** Öte yandan, SÇD ile yapılan stratejik değerlendirmelerin daha da geliştirilebilmesi amacıyla, ÇED ile elde edilen yeni ve faydalı bilgiler ortaya çıkarılabilir.

Operasyonel olarak ÇED/SÇD, ülke/bölge düzeyindeki tek bir Çevresel Değerlendirme sisteminin iyi bir şekilde bütünleşmiş parçalarıdır; SÇD, ÇED'in nasıl daha etkili hale getirilebileceği konusunda doğrudan girdiler sağlayarak ve bazen de, yanlış ve masraflı proje tasarımlarının önüne geçerek, ÇED sürecinin iyileştirilmesine ve kolaylaştırılmasına da katkıda bulunabilir.

2.5 SÇD İÇİN YASAL ÇERÇEVE NEDİR?

SÇD, Türkiye'de "tarım, ormancılık, balıkçılık, enerji, endüstri, ulaşım, atık yönetimi, su yönetimi, telekomünikasyon, turizm, kentsel veya kırsal arazi planlaması veya arazi kullanımı alanlarında hazırlanan planlar ve programlar için Stratejik Çevresel Değerlendirme'nin uygulanması, uygulattırılması ve izlenmesi ile ilgili idari ve teknik prosedürleri ve ilkeleri kapsayan ve yürürlükteki Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin Ek I ve II'sinde tanımlanan projeler ve faaliyetler için çerçeve oluşturan" STRATEJİK ÇEVRESEL DEĞERLENDİRME (SÇD) YÖNETMELİĞİ ile uygulanır.

Yönetmelik, 644 sayılı ve 04/07/2011 tarihli Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin (g) bendi, 9. Maddesi, 1. paragrafı, (a) fıkrasına ve 2872 sayılı ve 9/8/1983 tarihli Çevre Kanunu'nun 2. ve 10. maddelerine dayalı olarak hazırlanmıştır.

Türkiye'de ÇŞB, SÇD ile ilgili tüm idari işleri koordine eder. Resmi dokümanların kopyaları, örn. Eleme formları, Kapsam Belirleme Raporları, SÇD Raporları, Bakanlık Ekibine iletilmektedir. Bakanlık tüm resmi sunumları kabul eder ve cevapların yasal zaman diliminde gönderilmesini temin eder.

2.6 SÇD'DEKİ KİLİT AKTÖRLER KİMLERDİR (ROLLERİ VE SORUMLULUKLARI)?

SÇD Yönetmeliği, SÇD sürecinin uygulanmasında şu kilit aktörleri tanıır:

Bakanlık: Stratejik Çevresel Değerlendirme prosedürünü koordine eden Çevre ve Şehircilik Bakanlığı;

Karar Alma Makamı: SÇD uygulanması gereken bir plan veya programın hazırlanmasından ve onaylanması/kabul edilmesinden sorumlu Kamu Kurumu;

Halk: Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları, Türkiye'de ikamet eden yabancı uyruklu vatandaşlar ve bu tür bir veya daha fazla gerçek veya tüzel kişi veya ulusal mevzuata göre bu tür tüzel kişileri oluşturan birlikler, örgütler veya gruplar,

Ayrıca, **İstişare Makamları** ve **SÇD Paydaşı Kuruluşlar** da, değerlendirme sürecine kendi özel uzmanlıkları (çevresel, sosyal, bölgesel vb.) ile katkıda bulunarak SÇD sürecine dahil olurlar. Bu, Karar Alma Makamı'nın gelecekte üstleneceği istişare çalışmalarının daha sağlıklı gerçekleştirilmesine yardımcı olacaktır.

2.7 HANGİ STRATEJİK DOKÜMANLAR SÇD GEREKTİRİR?

Yönetmelik'e göre (AB Direktifi'nde olduğu gibi) şu Plan ve Programlar SÇD kapsamında olacaktır:

- ➔ Kamu Kurumları tarafından hazırlananlar (kamu kurumları, Bakanlıklar vb.);
- ➔ Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'ne tabi faaliyetlere çerçeve oluşturanlar;
- ➔ Çevresel hassasiyete sahip olan alanlar (Natura 2000 ve diğer koruma alanı ağları) üzerinde etki yaratma olasılığı bulunanlar.

SÇD Yönetmeliği (Madde 2'de verilen genel hükümlerin ötesinde), Ek-1 listesi aşağıdakileri içerir:

- 1- Avrupa Birliği Sürecinde Hazırlanan Operasyonel Programlar
- 2- Bölge Planları
- 3- Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi
- 4- Bölgesel Kalkınma İdareleri Eylem Planı
- 5- Mekansal Strateji Planı
- 6- Çevre Düzeni Planı
- 7- Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı
- 8- Bütünleşik Kıyı Alanları Planı
- 9- Türkiye Turizm Stratejisi
- 10- Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişme Bölgeleri ve Turizm Merkezlerinde Yer Alan Planlar

- 11- Ulaştırma Ana Planı
- 12- Turizm Kıyı Yapıları Master Planı
- 13- Ulaşım ve İletişim Stratejisi
- 14- Demiryolu Ulaştırması Master Planı
- 15- Karayolu Ulaştırması Master Planı
- 16- Havayolu Ulaştırması Master Planı
- 17- Denizyolu Ulaştırması Master Planı
- 18- Yat Limanı Master Planı
- 19- Kırsal Kalkınma Programları
- 20- Tarım Master Planı
- 21- Ulusal Uranyum Rezervlerinin Değerlendirilmesi Eylem Planı
- 22- Ulusal Toryum Eylem Planı
- 23- Havza Koruma Eylem Planı
- 24- Ulusal Havza Yönetim Stratejisi
 - 25- Havza Taşkın Yönetim Planı
 - 26- Havza Kuraklık Yönetim Planı
 - 27- Havza Master Planı
 - 28- Enerji Sektöründe Etüt-Planlama Çalışmaları
 - 29- Türkiye Sanayi Strateji Belgesi
 - 30- Türkiye Seramik Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planı
 - 31- Türkiye Demir-Çelik ve Demir Dışı Metaller Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planı
 - 32- Türkiye Kimya Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planı
 - 33- Türkiye Elektrik ve Elektronik Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planı
 - 34- Atık Yönetim Planı
 - 35- Atıksu Arıtımı Eylem Planı

2.8 BİR SÇD NE ZAMAN GERÇEKLEŞTİRİLİR VE PLANLAMA SÜRECİNE NASİLENTEGRE EDİLİR?

SÇD, bir planın **hazırlık sürecinin ilk aşamasında** başlatılmalıdır; çünkü, Plan'a ve Çevre Raporu'na ilişkin istişare çalışmalarının, hala fikir üretilirken ve politika seçenekleri hala değerlendirmeye açıkken gerçekleştirilmesi gerekir. Bir SÇD, bir Plan'ın ana seçenekleri ve içerikleri üzerinde anlaşma sağlandıktan sonra gerçekleştirilirse, planlama sürecine gerçek bir değer katabilmesi çok nadiren mümkün olabilir.

Planlama Makamı tarafından, SÇD'den sorumlu olan makamlar ile planın hazırlanmasından sorumlu olan makamlar arasında iyi bir **karşılıklı etkileşim** sağlanması gerekir. SÇD çalışmaları ve araştırmaları, aşağıdakileri içeren bir SÇD **ekibi oluşturulmasını** gerektirir:

- Planlama Makamı tarafından görevlendirilen yetkililer - bir planı hazırlayan ekibin bir parçası olarak veya başka bir iş alanından gelen;
- İlgili Birkaç Makam adına çalışan ortak personel kaynağı;
- Bir Sorumlu Makam adına çalışan Uygulayıcılar/Danışmanlar;

SÇD'nin ve plan hazırlık sürecinin entegrasyonu son derece önemlidir. Çevresel düşüncenin Plan'a yerleştirilmesini ve yayılmasını kolaylaştırmak ve genel çevresel performansı artırmak için her iki ekibin (planlama ve SÇD) de, sürekli olarak veri/bilgi paylaşımında bulunması ve ilk düşüncelerini paylaşmaları gerekir.

SÇD sadece, oluşturulan prosedürleri takip eden uygulayıcılar ile ilgili olmamalıdır, uygulayıcılara, **planı etkin bir şekilde etkileyebilme** ve daha iyi çevresel sonuçlar elde edebilme olanağı da vermelidir. Bunu sağlamak için, uygulayıcıların, bulguları iyi bir şekilde anlayabilmesi ve plan yapıcılar ile düzenli etkileşimlere girerek, iyi iletişimciler olarak hareket edebilmesi gerekir. Ekstrem sentezlerde, uygulayıcıların şu konularda hazır olması gerekir:

- Hedef alanlar (coğrafi değil) tam olarak tespit edilirken, çevresel etkilerin gerçekleşme olasılığının nasıl ve nerelerde en fazla olduğunun gösterilmesi,
- Şiddetlerinin ve olası sonuçlarının açıklanması (mümkün olduğunca açık ve sentetik olarak), ve
- Olumsuz etkilerin önlenilmesinin veya en azından mümkün olduğunca azaltılabilmesinin sağlanması için etki azaltım önlemleri sağlanması.

Planlama Makamı'nın/SÇD ekibinin, Plan hazırlık sürecinin ilk aşamalarından itibaren, Plan'ın hedefleri ve alıcı ortamda yaratacağı olası sonuçları konusunda yerinde ve yeterli bilgi sağlayarak, **İstişare Makamları ile temas ve etkileşim halinde olmaları** önerilmektedir. İstişare Makamları ile ilişkiler ve etkileşimler, resmi (resmi Anlaşmalar ve/veya Mutabakat Anlaşmaları ile yapılandırılmış) veya gayri resmi olabilir. İstişare Makamları şu konularda yardımcı olabilir:

- Planlama alanı kapsamındaki potansiyel olarak ilgili çevre konuları ve Plan önlemlerinden etkilenme potansiyeline sahip ana hedefler;
- En ilgili çevre konularına ilişkin veri toplanmasına odaklanma ve faydalı veriler sağlanmasına ve mevcut durum bilgilerinin paylaşılmasına katkıda bulunma;

Benzer şekilde, ilgili bilgi ve yorumlar sürecin ilk aşamasına entegre edilebileceği ve bu aşamada ele alınabileceği için, **halkın ve ilgili her çıkar grubunun/STK'ların**, SÇD hazırlık sürecinin ilk aşamalarına dahil edilmesi faydalı olabilir. SÇD konusundaki farkındalık, ülkede, kaynakların izin verdiği yerlerde, çıkar grupları ve toplulukları içinde hala artmakta olduğundan, halkın değerlendirme bulgularına erişebilmesine, bunları anlayabilmesine ve istişare sürecindeki rollerinin farkına varmasına yardımcı olacak bazı destek biçimleri sağlanması faydalı olabilir. Bu duruma katkı sağlamak amacıyla, uygulayıcıların, elde ettikleri bulguları geniş bir kitle tarafından erişilebilir ve kolayca anlaşılabilir hale getirmeyi asla unutmaması gerekir.

Bir Plan'ın SÇD'si uygulanırken, **SÇD'nin tavsiye niteliğinde bir rol üstlendiği** ve bir planın içeriğinin tek ve en önemli belirleyicisi olmadığı asla unutulmamalıdır. Ancak, SÇD bulgularının, sürecin pratik ve olumlu bir şekilde gerçekleştirildiği yerlerde, **planın uygulanmasına engel olmak yerine plana değer katacak** şekilde bir harekete yol açma olasılığı daha yüksektir.

3. SÇD PROSEDÜRÜ

3.1 BÖLGESEL KALKINMA SEKTÖRÜ'NDE PLANLAMA

Genel anlamda, Bölgesel Planlar, bölgeler için sosyo-ekonomik kalkınma trendlerini, sektör hedeflerini, arazi kullanımı ve altyapıların dağılımını öngörmek ve kontrol altına almak amacıyla tasarlanır.

Bir Bölgesel Plan, bölgesel programların ve projelerin temelini oluşturacak olan bir strateji, koordinasyon ve rehber dokümanıdır. Topluluklar, kamu kurumları, özel sektör, STK'lar, üniversiteler ve bölgesel kalkınmanın diğer aktörleri tarafından üzerinde anlaşma sağlanan bir üründür.

Bununla birlikte, bir Bölgesel Plan, ulusal politika, plan ve stratejiler ile yerel düzeydeki eylemler arasındaki ilişkiyi tanımlayarak, yerel ve merkezi katmanlar arasında bir köprü işlevi görür.

Türkiye'de, Bölgesel Planlar, 1985 yılında yürürlüğe giren İmar Kanunu ile başlatılmıştır. Planların Hazırlanması ve Uygulanmasına ilişkin kanunun 8. maddesinde, şu ifade yer alır: "Gerektiğinde, Mülga Devlet Planlama Teşkilatı (, Kalkınma Bakanlığı), sosyo-ekonomik eğilimleri, yerleşim yerlerinin kalkınma potansiyellerini, sektörel hedefleri, eylemlerin ve altyapıların dağılımını belirlemek amacıyla Bölge Planları hazırlar.". B.02.1.DPT.0.10.04-91.418/303 sayılı resmi yazı ile, Mülga Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Kalkınma Ajanslarını Bölge Planları hazırlanması ve koordinasyonu ile görevlenmiştir. 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun'da da, Kalkınma Ajansları'nın, bütün faaliyetlerini Bölge Planları kapsamında gerçekleştirmeleri gerektiği belirtilir. Planlama sıralamasına göre, Bölge Planları, üst ölçek ve alt ölçek planlar arasında, yani Ulusal Kalkınma Planları ile Çevre Düzeni Planları arasında uyum ve bütünlük sağlar. Bu ilke, Kalkınma Planları'nın Çevre Düzeni Planları ve Bölge Planları'na uygun şekilde hazırlanmasını gerektiren 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 8. maddesinde belirtilir.

Türkiye'deki bölgesel kalkınma politikaları, Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik süreci ile, uygulama, yöntem ve içerik açısından merkezden yerele dönüştürülmüştür. Bu sürecin bir sonucu olarak ortaya çıkan ve bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesinden sorumlu olan Kalkınma Ajansları, Türkiye'deki 2. Seviye bölgelerde 2006-2009 arasında kurulmuştur.

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), 2000li yıllardan itibaren, Türkiye'deki bölgesel kalkınma politikasının, bölgeler arasındaki rekabetin artırılması ve uyumsuzlukların azaltılmasının yanı sıra, ekonomik ve sosyal uyumun güçlendirilmesi için koyulan hedefleri de kapsayacak şekilde dönüşüm geçirdiğini kabul ederek, "Bölgesel Kalkınma ve Bölgesel Rekabet"e özel bir bölüm (2.3.1.) ayırmıştır. Plan, bölgesel politika açısından Türkiye'nin orta vadeli önceliklerini belirler. Plan kapsamında, bölgesel kalkınma politikaları, bölgesel ve kentsel-kırsal uyumsuzlukların azaltılmasına yönelik temel hedefe de değinerek, ulusal kalkınmaya, rekabete ve bölgelerin üretkenliğinin artırılması ile istihdama katkı sağlayacaktır. Öncelikli alanlar şunları içerir: merkezi düzeydeki politikaların sürekliliğinin ve verimliliğinin artırılması, yerel dinamiklere dayalı bir kalkınma ortamı yaratılması, yerel düzeydeki kurumsal kapasitenin artırılması ve kırsal kalkınmanın hızlandırılması.

Bölgesel Kalkınma sektörü, günümüzde, aşağıdakileri içerebileceği için, görece gelişme gösteren bir planlama alanını temsil eder:

- A. **Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS)** - prepared at national level by the **Kalkınma Bakanlığı** tarafından ulusal düzeyde hazırlanır ve Bölgesel Kalkınma Komitesi'nde görüşüldükten sonra, Bölgesel Kalkınma Yüksek Kurulu tarafından onaylanır. Bölgesel Kalkınma için taslak ulusal strateji (2014-23) şunları amaçlar: Bölgesel Kalkınma ve Bölgesel Rekabet için ulusal düzeyde koordinasyon sağlamak, alansal ve sosyo-ekonomik kalkınma politikaları arasındaki bağı güçlendirmek ve alt-ölçekli planlar için genel bir çerçeve oluşturmak.
- B. **Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Planları ve Bölgesel Kalkınma İdareleri için Eylem Planları** – ulusal düzeyde hazırlanır (NUTS 2). Bölgesel Planlar, **Kalkınma Bakanlığı**'nın genel koordinatörlüğünde hazırlanır; bireysel Bölgesel Planlar'nın hazırlık çalışmalarının bölgesel düzeydeki koordinasyonu, **Kalkınma Ajansları** tarafından sağlanır. Söz konusu planlar Bakanlık tarafından sunulduktan ve Bölgesel Kalkınma Kurulu'nda görüşüldükten sonra, Bölgesel Kalkınma Yüksek Kurulu tarafından onaylanır.

BGUS, Bölgesel Kalkınma'nın ulusal düzeyi için genel politikalar ve öncelikler sunulması, Bölgesel kalkınma ile sektörel politikalar arasındaki uyumun artırılması ve merkezi-yerel kurumlar, sektörel kurumlar, kamu sektörü-özel sektör ve sivil toplum örgütleri arasındaki Bölgesel Kalkınma koordinasyonun güçlendirilmesi amacıyla hazırlanır. BGUS, Türkiye'de ilk kez 2014 yılında uygulamaya konulmuştur. Kalkınma planlarına paralel olarak revize edilmesi ve güncellenmesi öngörülmektedir. Bununla birlikte, BGUS, uygulama döneminin ortasında ve sonunda da değerlendirilecek ve gerek duyulması halinde, izleme ve değerlendirme raporlarının bir sonucu olarak, revizyon gereksinimi gündeme koyulacaktır.

Kalkınma Ajansları'nın Bölge Planları, bölgelerdeki sosyo-ekonomik kalkınma trendlerini, yerleşim yerlerinin kalkınma potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve altyapıların genel dağılımını belirlemek ve bölgelerdeki kalkınma faaliyetlerine ilişkin uyumun ve koordinasyonun güçlendirilmesi amacıyla hazırlanır. Genel olarak yürürlükte olan Bölge Planları 2014-2023 arasını kapsar ve yeni kalkınma planı hazırlıkları çerçevesinde, 2019 yılından sonraki dönem için güncellenmesi öngörülmür.

Bölgesel Kalkınma İdareleri'nin Eylem Planları, ilgili kurum ve kuruluşların projelerinin ve faaliyetlerinin, kalkınma projelerine tabi bölgelerin kalkınmasının hızlandırılması amacıyla, uyum ve bütünlük içinde yürütülebilmesi için hazırlanır.

Bölgesel Kalkınma Ajansları, 5449 sayılı Kanun uyarınca kurulmuşlardır ve faaliyetlerini Bölge Planları çerçevesinde gerçekleştirirler. Bölge Planları, 1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanunu, Madde 8'de şu şekilde tanımlanır: "Bölge Planları, sosyo-ekonomik eğilimleri, yerleşim yerlerinin kalkınma potansiyelini, sektörel hedefleri ve faaliyetlerin ve altyapıların dağılımını belirlemek amacıyla hazırlanacaktır." Aynı maddede, şu ifade ile, Bölge Planları hazırlama sorumluluğu Kalkınma Bakanlığı'na verilir "Kalkınma Bakanlığı, gerekli görüldüğünde, Bölge Planları hazırlar veya hazırlattırır." Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansları'nı Bölge Planları'nın hazırlanması ve koordinasyonu için görevlendirilmiştir.

Bölge Kalkınma Planları, AB'ye uyum açısından, ülke genelinde daha da önem kazanmaktadır. AB, Üye Ülkeler'e Bölge Kalkınma fonları sağlar. Uygulama, projelerin iyi bir şekilde gerçekleştirilmesini ve finansal açıdan sağlam bir şekilde yönetilmesini sağlayabilecek kapasiteye sahip olması gereken Üye Ülkeler'in sorumluluğu altındadır. Dolayısıyla, Bölge Planları, AB ile ve uluslararası fonlar ve yatırımlar ile ilişkili ise, ülkenin benimseme kapasitesi ile sıkı bir şekilde bağlantılı olur.

AB 2015 İlerleme Raporu (Brüksel, 10.11.2015 SWD (2015) 216 final), "Türkiye, **bölgesel politika alanı** için ve yapısal enstrümanların koordinasyonu için **orta derecede hazır**dir. Geçtiğimiz yıl içinde bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Gelecek yıl içinde, Türkiye'nin özellikle;

→IPA fonlarının zamanında kullanılmamasına ilişkin riskleri azaltıcı faaliyetlere odaklanması;

→ programları uygulama ve kalite ortaya çıkarma konusundaki becerisini artırması gerekir.

Bölge Planlarının çevresel değerlendirmesi konusunda ise; öncelikli olarak, Bölgesel Kalkınma sektöründeki planlamanın, çevresel sürdürülebilirliğe ilişkin durumun iyileştirilmesine çok sık odaklanıyor olması dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla, bu alandaki Planlar'ın ve Programlar'ın, 'çevresel' açıdan genel olarak olumlu oldukları düşünülmektedir. Ancak, hala, Plan veya Program uygulamalarından etkilenebilecek çevre ve sağlık konuları bulunmaktadır – örn. yerleşim alanlarının kurulması ve genişletilmesi ile ilgili çevre ve enerji kaynaklarının tüketimine dair önemli etkiler olabilir. Dolayısıyla, Bölgesel Kalkınma sektöründeki Planlar ve Programlar için SÇD uygulanması ile çevre ve sağlık üzerindeki olası olumsuz etkilerin engellenmesi veya minimum indirilmesi; olası olumlu etkilerin ise maksimuma çıkarılması sağlanacaktır.

3.2 SÇD PROSEDÜRÜNDEKİ TEMEL ADIMLAR

Bu bölümde, başta planlama ajansı olmak üzere - yani, Plan veya Program'ı hazırlanmakla ve dolayısıyla SÇD'nin gerçekleştirilmesini sağlamakla yükümlü jans - baş aktörlerin rolleri ve sorumlulukları tanımlanarak, SÇD'deki prosedüre ilişkin başlıca adımlar ana hatlarıyla sunulur.

Aşağıdaki tabloda da görülebileceği üzere, tam bir SÇD sürecinin gerçekleştirilebilmesi için 6 temel adım vardır.

Tablo 2: SÇD sürecinin adımları

N.	Adı	Kapsamı
1	ELEME	Yetkili Makam tarafından, belirli bir Plan veya Program için SÇD'ye gerek olup olmadığına ilişkin ön belirleme yapılması
2	KAPSAM BELİRLEME	Çevre Makamları ve halk ile yapılan bilgilendirme/istişare görüşmeleri de dahil olmak üzere, SÇD kapsamında dikkate alınması gereken çevre konuları, hedefleri ve göstergelerinin belirlenmesi
3	SÇD RAPORUNUN HAZIRLANMASI: - MEVCUT DURUM - DEĞERLENDİRME	Mevcut durumun ve eğilimlerin ve BAU senaryosu (Olağan Durum=değişiklik/müdahale olmadan) da dahil olmak üzere bunların olası gelişimlerinin MEVCUT DURUM analizi Aşağıdaki öneriler için DEĞERLENDİRME: - Kalkınma Hedefleri ve Öncelikleri, - Önlemler ve uygun Faaliyetler, - Programlama dokümanının tamamının kümülatif etkileri - Planlama ve geliştirme alternatifleri
4	KALİTE KONTROL	SÇD'nin, Plan veya Program kabul edilirken dikkate alınabilecek güvenilir ve objektif bilgiler sunmasını sağlamak
5	İZLEME	Programlama dokümanı için İzleme sisteminin değerlendirmesi ve SÇD için spesifik bir İzleme sistemi tanımlanması
6	KARAR ALMA	Çevre makamları ve halk ile yapılan bilgilendirme/istişare görüşmeleri dahil olmak üzere, SÇD ile elde edilen tespitlerin programlama dokümanına ve aynı zamanda karar sürecine entegre edilmesi

Her bir adım, aşağıdaki konularda açıklamalar yapılarak, bir alt-bölümde detaylı bir şekilde ele alınacaktır:

- ➔ Her bir adımın **Amaçları/Gerekçeleri**;
- ➔ Önerilen **yaklaşım**;
- ➔ Uygulamaya yönelik tavsiyeler;

3.2.1 Eleme

3.2.1.1 Amaç ve Hedef

Pek çok kalkınma faaliyeti, çevre ve sağlık üzerinde etkilere yol açabilir. Ancak, Türkiye'deki SÇD'nin, sadece, çevreyi ve/veya insan sağlığını önemli derecede etkileyebilecek olan plan veya programları kapsamı düşünülmemektedir. Dolayısıyla, eleme ile belirli bir plan veya program için SÇD uygulanmasına gerek olup olmadığına karar verilir.

SÇD Yönetmeliği, 'tarım, ormancılık, balıkçılık, enerji, endüstri, ulaşım, atık yönetimi, su yönetimi, telekomünikasyon, turizm, kentsel ve kırsal planlama veya arazi kullanımı ile ilgili olarak hazırlanan ve 25 Ekim 2014 tarihli ve 29186 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin Ek I ve II'sinde tanımlanan projeler için çerçeve oluşturan planlar ve programlar.' için SÇD uygulanması gerektiğini şart koşar (AB SÇD Direktifi uyarınca). (Madde. 2.1).

SÇD Yönetmeliği'ne uygun plan ve programlar, 'ulusal, bölgesel, il düzeyinde veya yerel kamu kurum ve kuruluşları tarafından, kanun, kural, yönetmelik ve mevzuat uyarınca hazırlanan ve onaya tabi olan' dokümanlardır (Madde 5.1). SÇD Yönetmeliği, ayrıca, 'yerel düzeydeki küçük alanların kullanımını belirleyen Madde 2(1)'de sözü edilen planların ve programların ve Madde 2(1)'de sözü edilen planlar ve programlardaki değişikliklerin, önemli çevresel etki olasılığına sahip olup olmadıklarını belirlemek ve bu Yönetmelik'in Stratejik Çevresel Değerlendirme uygulamasını gerektirip gerektirmediğini belirlemek için, bunların elemeye tabi olmasını' şart koşar (Madde. 2.2).

3.2.1.2 Önerilen yaklaşım

Belirli bir plan veya program için SÇD uygulamaya gerek olup olmadığını belirlemek için, aşağıdaki yönlendirici sorulardan faydalanılabilir:

Tablo 3 : Eleme Süreci İçin Temel Konu/Sorular

Soru	Gerekçe
Plan veya programın, ulusal, bölgesel veya yerel düzeydeki bir makam tarafından hazırlanması ve/veya onaylanması gerekiyor mu? Parlamento veya Hükümet tarafından bir yasal prosedürle kabul için bir makam tarafından mı hazırlanması gerekiyor? Ve Mevzuat, yönetmelik veya idare hükümleri tarafından mı şart koşuluyor?	Sadece bu planların ve programların SÇD'ye tabi olması gerekmektedir. Hükümet makamlarınca herhangi bir onay veya yasal karar formunda resmileştirilmemiş olan geçici dokümanlar için SÇD uygulanmamalıdır. Yasal çerçeve ile, çoğunlukla Bölgesel Kalkınma Sektörü'nde hazırlanan planlar ve programlar şart koşulmaktadır.
Plan veya program, tarım, ormancılık, balıkçılık, enerji, endüstri, ulaşım, atık yönetimi, su yönetimi, telekomünikasyon, turizm, kentsel ve kırsal planlama veya arazi kullanımı için mi hazırlandı?	SÇD Yönetmeliği'nde bu sektörler, önemli çevre ve sağlık etkileri yaratma potansiyeline sahip stratejik planlama için en önemli sektörler olarak listelenmiştir. Bölgesel Kalkınma kilit sektörler arasındadır ve dolayısıyla, bu sektördeki plan ve programların SÇD uygulamasına aday plan ve programlar olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.
Plan veya program, Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin I. ve II. Eklerinde tanımlanan projeler için çerçeve oluşturuyor mu?	Plan veya program uygulaması, ÇED gerektiren projelerin uygulamasını da içerirse, önemli etkiler beklenebilir ve SÇD'ye gerek duyulur. Örneğin, bölgesel kalkınma planı, ÇED'e (kapasitesine, konumuna vb. bağlı olarak) tabi olabilecek şekilde çevresel altyapılar (atık yönetimi, su yönetimi) veya yeni- ilave demiryolları/yollar önerilebilir.

Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Sektörü'ndeki planlamalar, çoğunlukla, ulusal, bölgesel ve il düzeyinde uygulanır. Dolayısıyla, yukarıda sözü edilen SÇD Yönetmeliği hükümlerinde, Bölgesel Kalkınma sektöründeki, ulusal, bölgesel ve il düzeyinde hazırlanan stratejik dokümanların, ÇED uygulanabilecek olan projeler için bir çerçeve oluşturmaları halinde otomatik olarak SÇD'ye tabi olması gerektiği belirtilir. Örneğin, bir şehre ait Bölge planının SÇD'ye tabi olması gerekir, çünkü:

- Hazırlanması kanunen (yani, 1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanunu ile) gerekli görülmüştür,
- Kentsel/Kırsal/Arazi kullanımı sektörlerinde hazırlanan bir dokümandır,
- En az bir ili veya büyük bir metropol alanını kapsar,
- Bazı önlemler, ÇED'e tabi olması gereken projeler uygulanmasını gerektirebilir (örn. atıksu arıtma tesisleri - katı atık arıtma tesisleri)

Bu demektir ki, Bölgesel Kalkınma alanında yeni hazırlanacak olan Plan ve Programlar için elemeye gerek yoktur. Planlamadan sorumlu Planlama Makamı, (örn. Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Kuruluşlar, Büyükşehir Belediyesi vb) SÇD çalışmasını başlatabilir.

Ancak, mevcut dokümanlarda değişiklik yapılması için ve ulusal düzeyde sadece küçük bir alanla (yani, bir ilden daha küçük bir alan) ilgili planlar ve programlar için eleme yapılması gerekir. Bu tür durumlarda planlama makamının, SÇD Yönetmeliği'nin 9. Maddesi'nde ana hatları verilen adımları takip etmesi gerekir, yani;

1. Bir eleme formu doldurulması (SÇD Yönetmeliği, Ek V)
2. Doldurulan formun Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na (ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü) sunulması
3. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca, SÇD uygulaması konusunda karar alınması ve planlama kurumunun ve halkın kararlar ilgili bilgilendirilmesi.

SÇD'nin planlama süreci ile birlikte, mümkün olan en kısa süre içinde başlatılması gerektiği için, yukarıda ana hatları verilen eleme prosedürünün, plan veya programın başlangıç aşamasında yürütülmesi gerekir (yani, plan veya programın hazırlanmasına ilişkin karar alındıktan sonra). Bu yaklaşım, SÇD sürecinin, plan veya program yapımına entegre edilebilmesini sağlayacak ve dolayısıyla planlama sürecini uzatmayacaktır.

3.2.1.3 Uygulamaya Yönelik Tavsiyeler

- Dokümanın ismi, SÇD'nin gerekli olup olmadığına karar verilmesi için yeterli bir yol gösterici değildir – bazı sözde 'planlar ve programlar' SÇD gerektirmezken, bazı 'politikalar', 'stratejiler' veya 'konseptler' için SÇD uygulanması gerekir (bu dokümanların SÇD yönetmeliği'nde verilen kriterleri karşılamaları halinde),
- Plan veya program hazırlığının ilk aşamasında SÇD uygulamasına gerek olup olmadığını – en uygun olarak plan veya programın hazırlanmasına karar verilmesinin hemen ardından- belirleyin.
- SÇD uygulamasına ve/veya elemeye gerek olup olmadığına dair belirsizlik yaşanması halinde, ilgili SÇD Makamı olan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü'ne danışın,
- Eleme aşamasında, SÇD uygulayıcılarının tamamen işin içinde olmasına gerek yoktur – eleme formunun doldurulması için ilgili alanlarda çevre konusunda bazı bilgiler verilmesi gerekse de, bu bilgiler Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'ndan ve/veya ilgili il müdürlüğü/müdürlüklerinden alınabilir ve eleme formu 'kurum içi'nde hazırlanabilir.

3.2.2 Kapsam Belirleme

3.2.2.1 Amaç ve Hedef

Kapsam belirlemenin amacı, SÇD Raporu'na eklenecek bilgilerin yani, SÇD'de daha detaylı olarak ele alınacak olan kilit çevre ve sağlık konularının belirlenmesi ve belirli bir plan veya program ile ilgisi bulunmayan ve dolayısıyla daha fazla analiz edilmesine gerek olmayan konuların tespit edilmesidir.

SÇD Yönetmeliği, Madde 10'da kapsam belirleme prosedüründe aşağıdaki adımların ana hatlarının verilmesini şart koşar:

1. Planlama makamı, taslak Kapsam Belirleme Raporu'nun hazırlanmasını sağlar,
2. Planlama makamı, Bakanlığın, diğer çevre ve sağlık kurumları/kuruluşlarının ve ilgili diğer paydaşların görüşlerini almak amacıyla kapsam belirleme toplantısı düzenler,
3. Taslak Kapsam Belirleme Raporu'na ve kapsam belirleme toplantısının sonuçlarına göre, planlama makamı şunları belirler:
 - SÇD Raporu'na koyulacak bilgiler
 - SÇD sürecinde, çevre ve sağlık makamlarının ve halkın da dahil edilmesi konusundaki stratejiyi içeren adımlar
4. Planlama makamı, Kapsam Belirleme Raporu'nu tamamlar ve SÇD raporunun formatına ilişkin onay alabilmek üzere Bakanlığa sunar,
5. Bakanlık, planlama makamının sunduğu formata ilişkin görüşlerini sunar,
6. Planlama makamı, Kapsam Belirleme Raporu'nun son halini kendi web sitesinde yayınlar.

3.2.2.2 Önerilen Yaklaşım

SÇD uygulayıcılarının sürece dahil edilmesi

Kapsam belirleme aşaması, bazı (öncelikli) çevre ve sağlık analizleri yapılmasını gerektirir. Bu nedenle, planlama kurumunun, SÇD uygulayıcılarını, mümkün olan en kısa süre içinde SÇD sürecine dahil etmesi gerekir; bu uygulayıcılar şu konularda görev almalıdır:

- o SÇD Yönetmeliğinde belirtildiği şekilde SÇD ile ilgili yasal gereklerin uygulanması ve takibi,
- o Plan veya programın analitik kısmı ile çevre ve sağlık konularının mevcut durumunun analizi – tüm çevre /sağlık eğilim ve problemlerini dikkate alıp almadığı,

- o Kapsam Belirleme Raporunun taslak ve final versiyonlarının şunları belirleyerek hazırlamak:
 - SÇD'de daha sonra adreslenecek olan çevre ve sağlık hususları kadar, plan veya programla ilgisi olmayanlar ve bu sayede gelecekte daha fazla analize gerek olmayacaktır.
 - SÇD kapsamında ele alınması gereken olası alternatifler ve seçenekler,
 - Olası etkilerin bölgesel boyutu,
 - Yapılacak analizler ve etütler, kullanılacak araçlar ve uygulanacak yöntemler,
 - Sonraki adımlara katılacak olan paydaşlar (çevre - sağlık makamları ve halk dahil),
- o Gerekli tüm analizlerle birlikte SÇD Raporunun taslak ve final versiyonlarını hazırlamak
- o Plan veya programa kilit çevre ve sağlık hususlarını entegre etmek için tavsiyede bulunmak
- o Plan veya programa kilit çevre ve sağlık hususlarını Entegre etmek için muhtelif paydaşları belirlemek
- o Tüm süreç boyunca, planlama ekibiyle işbirliği ve koordinasyon içinde olmak.

Verimli katkıda bulunabilmek için, SÇD süreci Plan veya Programın hazırlığına entegre edilmelidir. Buna göre, SÇD süreci plan veya program hazırlık süresine bağlanmalıdır. SÇD metodolojisi, Yetkili Kurumun, ÇŞB ya da diğer paydaşların önerilerine göre Kapsam Belirleme Süresince düzenlenmelidir.

SÇD uygulayıcıları, SÇD'nin kapsamı konusunda doğal olarak herhangi bir karar almayacaktır, çünkü bu Bakanlığın görevidir. Gerçek değerlendirme süreci için çok sayıda veri ve içerik sağlayabilecekleri için, SÇD uygulayıcılarının SÇD sürecinin bu aşamasına katılması daha sonraki değerlendirmelerin hızlandırılmasına da yardımcı olacaktır.

Kapsam Belirleme Raporu'nun Hazırlanması

Kapsam Belirleme Raporu, ideal olarak, SÇD uygulayıcıları (bkz. yukarıdaki bölüm) tarafından hazırlanmalıdır; ancak, SÇD'nin önerilen kapsamı ile ilgili bir geri bildirim almak için, taslak Kapsam Belirleme Raporu'nun plan veya programı hazırlayan ekiple görüşülmesi önemlidir. SÇD Yönetmeliği'nin gerektirdiği resmi kapsam belirleme toplantısına ek olarak, planlama ekibi ile ve ilgili diğer paydaşlarla resmi olmayan istişare görüşmeleri yapılması da önerilebilir.

Kapsam Belirleme Raporu'na koyulacak bilgiler, bu Rehber'in 4.1. Bölüm'ünde ana hatlarıyla verilmiştir.

Kapsam Belirleme Toplantısı

Kapsam Belirleme Raporu'nun tamamlanması için faydalı girdiler sağlamak amacıyla bütün ilgili paydaşların Kapsam Belirleme Toplantısına davet edilmesi önemlidir. SÇD Yönetmeliği'nin gerektirdiği üzere, planlama kurumunun, 'çevre ve insan sağlığı kurumlarını/kuruluşlarını ve - plan veya programın içeriğine bağlı olarak - üniversitelerin, enstitülerin, araştırma ve uzmanlık kurumlarının, meslek odalarının, sendikaların, derneklerin, STK'ların temsilcilerini' davet etmesi gerekmektedir. Bölgesel Kalkınma sektöründeki planlar ve programlar için aşağıdaki paydaşlar dikkate alınacaktır:

- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı,
- Çevre ve Şehircilik İl Müdürlükleri (plan veya programda ele alınan illerin),
- Sağlık Bakanlığı
- İl Sağlık Müdürlükleri (plan veya programda ele alınan illerin)
- Türkiye Halk Sağlığı Kurumu
- Kalkınma Bakanlığı
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
- Denizcilik, Haberleşme ve Ulaştırma Bakanlığı
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı
- (Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü),
- Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri (plan veya programda ele alınan illerin)
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

- Belediyeler ve yerel idareler(plan veya programda ele alınan illerin)
- İlgili Bölge/İl sınırları içinde yer alan akademiler
- STK'lar (örn. TEMA Vakfı, WWF Türkiye vb.)

Bölgesel düzeydeki plan veya program SÇD'ye tabi ise, yerel paydaşların katılımını da sağlamak amacıyla planlama dokümanının kapsadığı alanda – örneğin, il merkezinde – kapsam belirleme toplantısı düzenlenmesi önerilebilir. Ulusal düzeyde planlama yapılması durumunda, Ankara mantıklı bir seçenek olacaktır.

Kapsam belirleme toplantısı katılımcıların, toplantıdan en az onbeş gün önce kendilerine davetiye (toplantı tarihi ve yeri konusunda bilgiler içeren) ve planlama kurumunun web sitesinde yayınlanması gereken taslak Kapsam Belirleme Raporu gönderilerek bu toplantıdan haberdar edilmesi gerekir.

3.2.2.3 Uygulamaya Yönelik Tavsiyeler

- SÇD uygulayıcılarını, kapsam belirleme aşamasına mümkün olan en kısa süre içinde dahil edin ve gerçekleştirmeleri gereken görevleri iyi bir şekilde tanımlayın. Ancak – SÇD ekibi tarafından yapılacak değerlendirmenin ve analizlerin kapsamı ancak kapsam belirleme sonrasında tam olarak netleşebileceği için – GT'nin/sözleşmenin, ilave görevler eklenmesine izin verecek derecede belirli bir esnekliğe sahip olması gerekir.
- Kapsam belirleme aşamasında, zaten, planlamaya öneriler ve girdiler sunabileceği için - kapsam belirlemede plan veya programda ele alınacak olan ek konular (örn. su kirliliğine ilişkin belirli konular) veya plan veya programla hazırlanacak olan özel önlemler/eylemler, alternatif çözümler vb. tespit edilebilir -, SÇD girdilerinin plan veya programda nasıl ele alınması gerektiği konusunda anlaşmaya varmak amacıyla SÇD önerilerinin planlama ekibiyle görüşülmesi önemlidir.
- İdeal olarak, SÇD kapsamının, planlama ekibi ve ilgili bütün paydaşlarca fikir birliğine varılarak kabul edilmesi gerekir. Ancak, hiçbir konu, sadece paydaşlardan biri karşı çıktı diye SÇD'den çıkarılmamalıdır – kilit konuların bulunduğu listenin SÇD sürecinin sonraki safhalarında değiştirilmesi veya kısaltılması olasılığı hala vardır.
- SÇD Yönetmeliği'nce gerek görülen resmi kapsam belirleme toplantısına ek olarak, özel konuların (örn. biyoçeşitlilik konusunda veri erişimi vb.) görüşülmesi amacıyla belirlenen makamlarla ve diğer paydaşlarla resmi olmayan çalıştay(ar) ve/veya bir dizi küçük toplantı düzenlenebilir. SÇD uygulamasında, sadece resmi 'standart' toplantıya bağlı kalmaktansa bu tür bir yaklaşımın daha verimli olacağı kanıtlanmıştır.

3.2.3 SÇD Raporunun Hazırlanması

3.2.3.1 Amaç ve Hedef

Bütün SÇD süreci boyunca elde edilen bulguların ve sonuçların SÇD Raporu'nda özetlenmesi ve SÇD Raporu'nun ilgili makamlarla ve diğer paydaşlarla yapılacak istişare görüşmeleri için bir temel teşkil etmesi gerekir.

Dolayısıyla, burada amaç, bütün önemli bilgileri ve verileri, sonuçları ve önerileri net bir şekilde veren ve dolayısıyla, ilgili makamlarla ve diğer paydaşlarla yapılacak istişare görüşmelerinin daha verimli olmasını sağlayan, okunaklı ve anlaşılır bir rapor hazırlamaktır. İdeal olarak, raporda, taslak plan veya programa, SÇD'den girdilerin alınıp alınmadığı ve entegre edilip edilmediği veya bunun nasıl gerçekleştirildiği de belirtilmelidir.

SÇD Yönetmeliği, SÇD Raporu ile ilgili prosedüre yönelik herhangi bir detay vermez; ancak, SÇD Raporu'na koyulacak bilgiler konusunda (SÇD Yönetmeliği, Ek III) şartları belirler. Bu bağlamda, etkili bir SÇD uygulamasının önündeki en büyük engelin, SÇD yasal çerçevesinde şart koşulan bilgilerin sağlanmasına yönelik mekanik yaklaşım, katılım ve şekilcilik olduğunun çok iyi bilinen bir gerçek olduğunun farkına varılması önemlidir. Dolayısıyla; SÇD Raporu, SÇD Yönetmeliği, Ek III'te belirtilen konuların her birini, körü körüne, aynı şekilde veya düzende ele almak zorunda değildir. Bu nedenle, pek çok ülkede (örn. İngiltere, Hollanda ve Avusturya), SÇD uygulayıcılarının, elde ettikleri bulguları SÇD'de ele alınan konuların doğasına en uygun şekilde sunmalarına izin veren ve kendi özel SÇD Raporlarının yasal zorunlulukları nasıl ele aldığı konusunda tanıtıcı bir açıklama sunan etkili SÇD sistemleri işletilmektedir.

3.2.3.2 Önerilen yaklaşım

Planlama makamı, SÇD Raporu'nun hazırlanmasından sorumlu olsa da, Türkiye'deki uygulama dikkate alındığında, çoğu durumda, SÇD Raporu'nun taslağı (Kapsam Belirleme Raporu'ndakine benzer şekilde) SÇD uygulayıcıları tarafından hazırlanacaktır. Ancak, planlama kurumunun, SÇD uygulayıcılarını, SÇD Raporu'nun ne tür niteliklere sahip olması gerektiği konusunda doğru bir şekilde 'yönlendirmesi' önemlidir. Ayrıca, planlama kurumu, SÇD ile plan veya program hazırlanması arasında koordinasyon sağlamalıdır; yani, SÇD ile planlama ekipleri arasındaki iletişimi kolaylaştırmalıdır.

Genel olarak, SÇD Raporu'nun, SÇD Raporu, Ek III'te ana hatları verilen bütün bilgileri ele alması gerekir. Bu bağlamda, SÇD uygulayıcılarının, Ek III'te listelenen konuları, esnek bir çerçevede (SÇD Raporu'nun katı bir şekilde tanımlanan bölümleri gibi değil) işlemelerine izin verilmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Örneğin, Bölge Planı için SÇD'de su kalitesi ile ilgili detaylı analizlere yer verilmesine gerek olmaz, çünkü bu konunun planın kendisinde iyi bir şekilde işlenmesi gerekir – dolayısıyla, SÇD Raporu'nun örn. planın hava kirliliğine ilişkin kaynakları dikkate alıp almadığını belirtmesi gerekir.

Genel bir ilke olarak, SÇD Raporu'nun ana cildinin kısa ve öz olması ve detaylı bilgilerin eklerde verilmesi gerekir. SÇD uygulayıcıları, raporlarını mümkün olduğunca okuyucu dostu yapabilmek için aşağıdaki tavsiyeleri uygulayabilir.

- SÇD sürecinin odak noktasını açıklayın; okuyucuların dokümanda net geçişler yapabilmelerini sağlayın ve kilit sonuçların altını çizin.
- Mümkün olduğunca çok sayıda görsel - örn. SÇD sonuçlarını görsel olarak sunan matrisler - kullanın.
- Karar alma için alternatifleri karşılaştırın ve önerileri önceliklendirin.

SÇD, plan ve programa yönelik tavsiyeler sunabilir. Bunun açık bir şekilde formüle edilmesi gerekir; yani, SÇD Raporu'nun şunları net bir şekilde açıklaması gerekir:

- Tavsiye edilen nedir (azaltım önlemleri, izleme şemaları, karar almada benimsenecek koşullar, vb.),
- Neden tavsiye edilir (örn. belirli olumsuz etkileri minimum indirmek için), ve
- Bu eylemler kimler/hangi kurumlar tarafından gerçekleştirilmelidir (planlama kurumu, proje geliştiricisi, çevre kuruluşları, karar alıcılar vb.).

3.2.3.3 Uygulamaya Yönelik Tavsiyeler

- Planlama kurumu, SÇD ve planlama ekipleri arasındaki iletişimi koordine etmelidir – dolayısıyla, SÇD önerilerinin ve bu önerilerin taslak plana veya programa entegrasyonunun görüşülmesi amacıyla SÇD Raporu'nun hazırlanmasını içeren SÇD/planlama sürecinin kilit aşamalarındaki toplantıların taslağını çizen bir iletişim planı hazırlaması önerilebilir.
- SÇD Raporu, 'Kalite Kontrol' aşaması (bkz. sonraki bölüm) sırasında yapılacak olan istişare görüşmelerinin bir konusu olsa da, Kapsam Belirleme Raporu'na benzer şekilde, henüz SÇD raporu hazırlanırken özel konuların (örn. belli başlı etkiler, önerilen etki azaltım önlemleri) görüşülmesi amacıyla belirlenen makamlarla ve diğer paydaşlarla resmi olmayan ek çalıştay(ar) ve/veya bir dizi küçük toplantı düzenlenebilir.
- Ayrıca, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile, Kalite Kontrol öncesinde yapılacak olan istişare görüşmeleri de resmi istişare görüşmeleri sırasında ek taleplerde bulunulmasının önüne geçilmesine yardımcı olmalıdır.
- SÇD Raporu, ayrıca, SÇD sürecinin nasıl yürütüldüğünü, ilgili makamlarla ve/veya diğer paydaşlarla herhangi bir istişare görüşmesi yapıp yapılmadığını ve bu istişare görüşmelerinin çıktılarının SÇD raporu'nda ve/veya plan veya programda nasıl dikkate alındığını özetleyen, SÇD sürecinin yönetimine dair bilgiler de sağlamalıdır.

3.2.4 Kalite Kontrol

3.2.4.1 Amaç ve hedef

SÇD'nin karar almaya girdiler sağlaması gerekmektedir. Ancak, daha iyi kararlar alınması sadece güvenilir ve objektif değerlendirme ile desteklenebilir; aksi takdirde, yani yanlış yönlendirme yapan ve taraflı sonuçlara dayalı ve dolayısıyla çevre ve sağlık üzerinde zararlara yol açabilme olasılığı bulunan kararlar alınması sonucunda verimsiz sonuçlara doğabilir.

Dolayısıyla, Kalite Kontrol, SÇD'nin plan veya program kabul edilirken dikkate alınabilecek, güvenilir ve objektif bilgiler sağlamasını garanti etmelidir.

SÇD Yönetmeliği, Madde 12'de Kalite Kontrol prosedürünün şartları belirlenir ve aşağıdaki adımlar tanımlanır:

1. Planlama makamı, çevre ve sağlık makamlarının ve halkın SÇD Raporu'na ve taslak plan veya programa ilişkin görüşlerini almak amacıyla istişare toplantıları düzenler.
2. İstişare görüşmelerine dayalı olarak, planlama kurumu SÇD Raporu'na son halini verir ve (gerekirse) taslak plan veya programda değişiklikler yaparak her iki dokümanı Bakanlığa sunar.
3. Bakanlık, Kalite Kontrolü (otuz gün içinde) yapar.
4. SÇD'de önemli eksiklikler bulunması halinde, Bakanlık, planlama kurumundan bu eksiklikleri gidermesini talep eder.
5. Bakanlık (eksiklikler giderildikten - ki giderilmiş olması gerekir - sonra), Kalite Kontrolün tamamlandığına dair bildirim yayınlar ve bu bildirimi resmi bir yazıyla Yetkili Makam'a gönderir ve kendi web sitesinde yayınlayarak diğer ilgili kurumlara ve halka sunar.

3.2.4.2 Önerilen yaklaşım

Yukarıda belirtilen adımlara göre, kalite kontrolün Bakanlık tarafından gerçekleştirileceği açıkça görülmektedir. Ancak, Planlama Makamı, halkın çevre ve sağlık otoritelerinden ve halktan SÇD ve taslak plan ya da programa dair görüşlerini almak üzere 30 gün süreyle resmi internet sitesinde yayınlar.

Tablo 4 : SÇD raporuna verilen Görüşler/Girdiler ve Entegrasyonları

Görüş No	Görüş	SÇD veya Planlama Ekibi tarafından yapılan Geri Bildirim
Kültür ve Turizm Bakanlığı – Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü	Kayıtlı Taşınmaz Kültür Varlıkları ve Koruma Bölgeleri ile ilgili istatistiklerin güncellenmesi	SÇD raporu- Ek 9'a entegre edilmiştir.
Ankara İl Halk Sağlığı Müdürlüğü (Değerlendirme Toplantısında)	Mürted Ovasının, yoğun yerleşimin olduğu ancak aynı zamanda yeraltı suyu potansiyeli açısından kıymetli bir bölge olduğunu dikkate aldınız mı?	Görüş 3. Bölüme entegre edilmiştir. (Su ve atıksu bileşeni)
Atık Yönetimi Genel Müdürlüğü – Hasan Önel (Değerlendirme Toplantısında)	Katı atık konusundaki hedefler – nüfuslarla ilgili olarak tercümeden kaynaklı da olabilecek bir karışıklık var. Bu kısım, Türkiye'deki düzenli depo sahalarının zaten şu anda % 85 olarak, TR metinde "atık getirme merkezi " ifadesinin kullanılması. 12. Bölümde eksik bilgi var, lütfen ABB'ye ya da ÇED , İzin Denetim Genel Müdürlüğü'ne başvurun.	Bölüm 2.7'ye entegre edilmiştir. Atık yönetimi ile ilgili resmi bilgi talebi ÇŞB 'nin yetkili Müdürlüğüne resmi yazı ile yollanmış (Ekim 2015) ancak asla yanıt alınamamıştır.

Görüş No	Görüş	SÇD veya Planlama Ekibi tarafından yapılan Geri Bildirim
TEMA _ Nihat Demir (Değerlendirme Toplantısında)	Ankara'daki gökdelenler, çanak şeklindeki Ankara için hava sirkülasyonu açısından risklidir. Türkiye'nin başkenti olarak, dünyadaki başkentlere göre Ankara ciddi şekilde demiryolu bağlantı sayısı anlamında geridedir. Yeraltı suyu kullanımı sıkı bir şekilde kontrol edilmeli ve damlatmalı sulama mümkün olduğunca teşvik edilmelidir.	Önerilen görüş ve başlıklar ilgili kısımlarda adreslenmiştir. Örneğin : Bölüm 2.6 ve Ek 6 Hava Kalitesi ve gökdelenlerin etkisi Bölüm 2.5 ve Ek 5 Ankara'da mobilite Bölüm 2.3 ve Ek 3 Yeraltı su kaynakları
Ankara Kalkınma Ajansı (Ömer Akkaya-Değerlendirme Toplantısında)	Tarımın teşviği, toprak kalitesi ve iklim değişikliğini de etkileyebilir. Biyoçeşitlilik konusunda, SÇD ekibi tarafından önerilen yeşil koridor hususu, bizim de dikkate almış olmamız gereken çok önemli bir konudur. Atıkların ayrı toplanması konusunda , Ankara'da katı atık bertarafını yapan ITC firmasına göre, Türkiye'de uygulanmakta olan kaynaktan geri kazanıma en uygun malzemelerin geri kazanım verimliliği minimize edildiğinden en uygun çözüm olmayabilir. Geri dönüştürülebilir maddeleri toplamak için kamyonların oluşturacağı ilave egzoz emisyonu olacaktır vb.	Atıkların ayrılması ile ilgili görüş Ek 7 sayfa 6'ya eklenmiştir.

Yorumlar özetlendikten ve geri bildirimler yapıldıktan sonra ve - gerekirse - SÇD Raporu'nda ve/veya taslak plan veya programda düzeltmeler yapıldıktan sonra, Planlama Makamının aşağıdakileri Bakanlığa vermesi gerekir:

- İstişare toplantısının tutanağı,
- Yapılan yorumlara ve geri bildirimlere genel bir bakış (elde edilen yorumların entegre edilmesi için, SÇD Raporu'nda ve/veya plan veya programda ne tür değişiklikler yapıldığı da belirtilerek)
- SÇD Raporu'nun Son Taslağı,
- Plan veya program

Bu dokümanlara dayalı olarak, Bakanlık, kalite kontrolü yapar (önceki bölümde özetlendiği gibi) ve Kalite Kontrolün tamamlandığına dair bildirim yayınlar.

3.2.4.3 Uygulamaya Yönelik Tavsiyeler

- ➔ Bakanlıkça yapılacak olan resmi Kalite Kontrol ek olarak, SÇD süreci boyunca iç Kalite Kontrolün sağlanması da önemlidir – kalite kriterleri, SÇD sürecinin başında belirlenmelidir ve SÇD ekibi ile planlama makamı arasında bu konuda uzlaşma sağlanmalıdır.
- ➔ Planlama makamı, SÇD ve planlama ekipleri arasında koordinasyon sağlamalıdır – dolayısıyla, taslak SÇD Raporu ve plan veya program başka istişare görüşmeleri yapılmasına elverişli olduğunda, bir koordinasyon toplantısı düzenlenmelidir.
- ➔ İstişare toplantılarına katılan paydaşların, yorumlarının SÇD Raporu'nda ve/veya plan veya programda nasıl dikkate alındığı konusunda bilgilendirilmeleri önemlidir.

3.2.5 Karar Alma ve Karara İlişkin Bilgiler

3.2.5.1 Amaç ve Hedef

SÇD'nin temel amacı, genel olarak, çevre ve sağlık konularının önerilen plan veya programda ve karar almada dikkate alınmasını sağlamaktır. SÇD Direktifi, Madde 8'de, örneğin çevre raporunun ve istişare görüşmelerinin sonuçlarının plan veya program hazırlanırken ve kabul edilmeden önce dikkate alınması şart koşulur.

SÇD'nin, ilgili plan veya program hazırlanırken gerektiği gibi dikkate alındığı varsayılırsa, SÇD sürecinin bu son aşamasında, karar alıcılara, plan veya programın onaylanması ile ilgili olası çevre ve sağlık sonuçlarına dair bilgi verilmesi amaçlanır. Bir plan veya program kabul edilirken, karar alıcıların, SÇD raporunun sonuçlarını ve çevre ve sağlık makamlarını ve halkı içeren ilgili paydaşlarla yapılan istişare görüşmelerinin çıktılarını dikkate alması gerekir. Karar alındıktan sonra, ilgili paydaşların kararlar ve SÇD sonuçlarının nasıl dikkate alındığı ilgili olarak bilgilendirilmesi gerekir.

SÇD Yönetmeliği ile şart koşulduğu gibi (Madde. 13) '*Plan veya program onaylanırken/kabul edilirken, Yetkili Makam, SÇD Raporu'nun sonuçlarını, çevre ve sağlık makamlarının ve halkın görüşlerini ve Bakanlığın SÇD Raporu'nun kalitesine ilişkin bildirimini dikkate alacaktır.*' denilmektedir.

Madde 14'te, karar ile ilgili bilgilendirmeye ilişkin prosedüre yer verilmektedir; yani, Planlama Makamı, aşağıdakilerle ilgili olarak Bakanlığa sunumunu yapar ve SÇD sürecine katılan halka ve sağlık ve çevre kurumlarına/kuruluşlarına bilgilendirmede bulunur:

- Onaylandığı haliyle plan veya program,
- Çevre ve sağlıkla ilgili konuların ve çevre ve sağlık makamları ve halktan elde edilen girdileri de içeren sçd sonuçlarının plan veya programa nasıl entegre edildiğini ve hangi alternatifin, nasıl seçildiğini açıklayan bilgilendirme raporu,
- İzleme Programı.

3.2.5.2 Önerilen yaklaşım

SÇD'nin planlama sürecinde dikkate alınması

SÇD Yönetmeliği (AB SÇD Direktifi uyarınca), önerilen plan veya programa ilişkin karar alma sırasında SÇD sonuçlarının son değerlendirmeleri için hükümler belirler. Ancak, UNECE ve REC'te (2012) vurgulandığı gibi, SÇD sonuçlarının karar alma sürecinde dikkate alınmasının nasıl sağlanacağı konusundaki neredeyse tek yol, SÇD girdilerinin plana veya programa, henüz planlama/programlama sürecinde entegre edilmiş olmasıdır – bu tür bir durumda, kabul için sunulan plan veya program SÇD önerilerini zaten yansıtmış olur. Çevre ve sağlıkla ilgili olası sonuçlara sahip belirli seçimler yapılırken, planlama süreci bir dizi 'küçük' karar içerebilir. Dolayısıyla, - SÇD sonuçlarının plan veya prrogramın son kabulünde dikkate alınmasını sağlamak için – SÇD sürecinin bir plan veya programın yapım süreci ile bağlantılı olması önemlidir. Bu yaklaşımın uygulanmasıyla, SÇD, plan/program yapımına entegrasyonunun boyutu ve biçimine bağlı 'küçük' kararlara uyacak şekilde adım adım girdi sağlayabilir. Bu nedenle, ideal olarak, SÇD kapsamında gerçekleştirilen çeşitli analizlerin, plan/program yapım sürecinin tamamına ilişkin bilgi sağlaması gerekir. Dolayısıyla, taslak plan veya program, SÇD'nin plan/program yapım sürecini ve bu süreçte alınan 'küçük' kararları nasıl etkilediğini açıklayabilir.

SÇD'nin karar almada dikkate alınması

Yukarıda da söz edildiği gibi, karar alıcıların SÇD sonuçlarını dikkate alması gerekir. Bunu kolaylaştırmak için, SÇD Raporu'nun plan veya programın ayrılmaz bir parçası olarak sunulması gerekir. Bu şu anlama gelir: planlama makamının – örn. Bölge Planından sorumlu Kalkınma Ajansının, karar alma makamı (yani, Türkiye Cumhuriyeti Bakanı veya Hükümeti) için şunları hazırlaması gerekir:

- Plan veya programın son versiyonu
- SÇD Raporu'nun son versiyonu
- Kalite Kontrol'ün tamamlandığına ilişkin Bakanlık tarafından yayınlanan bildirim
- Bilgilendirme raporu:
 - o Çevre ve sağlık makamları ve halktan alınan girdileri de içeren SÇD sonuçları ile çevre ve sağlığa ilişkin değerlendirmelerin plan veya programa nasıl entegre edildiği açıklanır: Bunun için, taslak plan veya program ve SÇD Raporu'na ilişkin istişare görüşmelerinden sonra hazırlanacak olan, yorumların ve geri bildirimlerin bulunduğu tablo kullanılabilir – yalnızca, bu tablonun, Kalite Kontrol sonuçları ve plan veya program ve/veya SÇD Raporu'nda yapılan bütün düzeltme işlemleri dikkate alınarak güncellenmesi gerekir.
 - o Hangi alternatifin, nasıl seçildiği açıklanır: Bu, alternatifler ve bunların olası etkileri konusunda bilgi sağlaması gereken SÇD raporu'ndan alınabilir.

- İzleme Programı (bkz. sonraki bölüm).

Karar alma makamı, son kararı yukarıda belirtilen dokümanlarla birlikte kendi web sitesinde yayımlar. SÇD sürecine katılan bütün paydaşların, dokümanların web sitesinde yayımlandığına dair doğrudan yazı (veya e-posta ile) ile bilgilendirilmesi önerilmektedir.

3.2.5.3 Uygulamaya Yönelik Tavsiyeler

- Karar alıcıları, SÇD çıktıları ve SÇD sırasında sunulan öneriler konusunda bilgilendirin ki, plan veya programda yapılan potansiyel olarak önemli düzeltmelerden haberdar olabilsinler.
- Son plan veya programı ve SÇD Raporu'nu kabul için resmi olarak sunmadan önce, SÇD önerilerinin plana veya programa nasıl entegre edildiğini karar alıcılara açıklamak üzere bir toplantı düzenleyin.

3.2.6 İzleme

3.2.6.1 Amaç ve Hedef

SÇD, plan veya programın uygulanması sırasında meydana gelebilecek olası önemli etkileri değerlendirir. Ancak, planların ve programların görece uzun bir süre içinde (örn. 15-20 yıl) uygulanabilecek olması gerçeği nedeniyle, SÇD ile öngörülen etkiler, stratejik dokümanlar uygulanırken ortaya çıkabilecek olanlardan farklı olabilir – alandaki şartlar değişebilir, plan/program uygulama şeması orijinalden biraz farklı olabilir vb.

Dolayısıyla, izlemenin, plan veya programın uygulanması nedeniyle ortaya çıkacak olan gerçek çevre ve sağlık etkilerinin, öngörülenlerle kıyaslanmasını ve – herhangi bir gerçek etki tespit edilmesi halinde – gerekli işlemlerin yapılmasını sağlaması gerekir. Ayrıca, izleme sonraki planlama döngüsüne ve ilgili değerlendirmeye girdi sağlayan önemli bir şema olarak görülebilir.

Taslak SÇD Yönetmeliği'nde (Madde14) şu şart koşulmaktadır: *'Yetkili Kurum, plan veya programın uygulanması aşamasında ortaya çıkabilecek önemli olumsuz çevresel etkilerin en kısa sürede belirlenmesi ve bu etkilere karşı en kısa zamanda çözüm üretilmesi amacıyla, Bakanlık ile ortaklaşa kararlaştırılan süre ve kapsam doğrultusunda hazırlayacaktır. Yetkili Kurum, izleme programında açıklanan izleme faaliyetlerinin uygulanmasından, halkın erişimine sunulmak üzere izleme sonuçlarının ve olası olumsuz çevresel etkilerin giderilmesine yönelik alınan önlemlerin Bakanlığa bildirilmesinden sorumludur.'*

3.2.6.2 Önerilen yaklaşım

Prensipte, plan veya programın hazırlanmasından sorumlu kurum, plan veya programın çevreye ve sağlığa ilişkin izlemesinden de sorumludur. Ancak, çevre ve sağlık makamlarının izleme konusunda işbirliği yapmaları - veri sağlama, izleme raporlarının derlenmesine yardımcı olması vb. - beklenir.

İzleme, plan veya programın uygulanması sırasında - yani SÇD prosedürünün resmi olarak kapatılmasından hemen sonra - gerçekleştirilse de, izleme şemasının SÇD Raporu'nda sunulması gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla, SÇD uygulayıcılarının, SÇD Raporu'nun bir parçası olarak, izleme şemasının genel tasarımını, göstergeleri, izleme için gerekli sorumlulukları vb. belirtmesi gerekir. Planlama makamının ve çevre ve sağlık makamlarının, izleme şeması (örn. taslak SÇD Raporu'na ilişkin istişare görüşmeleri kapsamında) konusunda geri bildirimde bulunması ve dolayısıyla izlemeye ilişkin son önerinin, görüşlerini yansıtması önemlidir.

Bu nedenle, izlemeye yönelik olarak yapılacak işlemler şu şekilde özetlenebilir:

- SÇD sürecinde:
 - o SÇD uzmanları, izleme şemasının ilk taslağını tasarlayacaktır,
 - o Taslak izleme şemasını plan veya program için genel izleme şemasıyla bağlantılandırmak için, taslak izleme şeması konusunda planlama ekibine danışılması gerekir,
 - o Gerçek izleme, veri erişimi vb.'deki rollerini görüşmek üzere, taslak izleme şeması konusunda çevre ve sağlık makamlarına danışılması gerekir,
 - o İstişare görüşmelerinden sonuçlar elde edilmesinin ardından, SÇD uzmanları izleme şemasına son halini verir (ve SÇD Raporu'na dahil eder),
 - o İzleme şeması, plan veya program kabul edildikten sonra yayınlanır.

- ➔ Plan veya programın uygulanması sırasında:
 - o Plan veya programın uygulanmasından sorumlu kurum, ayrıca, çevreye ve sağlığa ilişkin izlemeyi kabul edilen izleme şemasına göre koordine eder.
 - o İzleme sonuçlarına dayalı olarak, plan veya programın uygulanmasından sorumlu kurum (çevre ve sağlık makamları ile işbirliği içinde) düzenli izleme raporları hazırlar ve yayınlar (halkın erişimine de açık olmalıdır). İzleme raporları şu konularda bilgiler sunmalıdır:
 - İzlenen nedir (ilgili göstergeler yoluyla kilit çevre ve sağlık konuları),
 - Durum nasıl değişti, yani hangi etkiler kaydedildi – niceliksel (örn. hava kalitesi) ve niteliksel (veri yoksa) anlamda,
 - Değişikliklerin plan veya program uygulaması ile nasıl bir ilgisi var,
 - Sonuçlar (yani, herhangi bir eyleme geçilmesine ihtiyaç olursa, izleme şemasında herhangi bir düzeltme yapılırsa).
 - o Çevre ve/veya sağlık üzerinde öngörülmeleyen herhangi bir önemli olumsuz etki olması durumunda, plan veya programın hazırlanmasından sorumlu kurumun bu etkileri gidermek üzere eyleme geçmesi gerekir. Bu eylemler için çevre ve sağlık makamları ile koordinasyon sağlanması gerekir. Pratikte, izleme ile çevre ve sağlık üzerindeki önemli olumsuz etkiler ortaya çıkarılırsa, aşağıdaki önlemlerin dikkate alınması gerekir:
 - Özellikle plan veya programın uygulanması için gereken koşullara odaklanılarak, SÇD'de önerilen etki azaltım önlemlerinin gözden geçirilmesi; örn. belli başlı projelerin uygulanmaması gereken alanlar yeniden tanımlanabilir, proje tipleri değiştirilebilir vb.
 - Geçici iyileştirme eylemlerinin hazırlanması ve başlatılması,
 - Plan veya programda revizyonlar başlatılması; yani, yeni bir planlama döngüsünün başlatılması,

KUTU I: Önemli etkiler için alınması gereken önlemler örneği

Biyoyakıt üretiminin geliştirilmesi için yenilenebilir kaynaklardan enerji üretimi için mali kaynak, bölgeplanından sağlanabilir. Ancak, Plan ve SÇD'nin gelişimi sırasında görece geniş ekonomik teşviklere bağlı olarak, desteğin sağlanması beklenenden fazladır. Sonuç olarak, Plan ve SÇD'de belirtilene göre belli bölgelerde mali destek için daha fazla başvuru olur. Doğa koruma ajansının tanımladığı şekilde, korunan alanlar bu geniş gelişimden önemli ölçüde etkilenebilir, aşağıdaki eylemler tartışılmaktadır:

- Biyo yakıt gelişiminin sınırlandırıldığı koruma alanlarının genişletilmesi,
- Tekil projelerin ÇED ve/veya lisanslarını yürütürken, izin verilmeden önce düzgün biyoçeşitlilik etütlerinin çevre kriterinin dikkate alınması
- Tüm planı mali destek kapsamına göre revize etmek ve tartışmaları başlatmak

3.2.6.3 Uygulamaya Yönelik Tavsiyeler

- ➔ Bölgesel Kalkınma Sektörü, tüm plan veya programın izleme şeması içinde çeşitli çevresel bileşenlere (hava kalitesi, su kalitesi ve miktarı) ilişkin izlemeye yer verilmesini bekleyebilir. Dolayısıyla, SÇD'nin izleme şemasını öncelikli olarak plan veya programı etkileme olasılığı bulunan çevre ve sağlık unsurlarına odaklaması gerekir.
- ➔ Önerilen izleme düzenlemelerinin gerçekçi olmasını sağlayın – ideal olarak, ilgili çevre ve sağlık makamları ile istişare görüşmeleri yaparak.
- ➔ Basit yaklaşımlar uygulamaktan çekinmeyin– özellikle geniş ölçekli stratejik dokümanlar için, çevre ve sağlığa ilişkin genel izlemeye dayanmak, yetersiz verilere dayalı veya büyük belirsizliklere sahip ve dolayısıyla yanlış yönlendiren sonuçlar sağlama olasılığına sahip karmaşık şemalar hazırlamaktan daha etkilidir.

4. BÖLGESEL KALKINMA SEKTÖRÜNDE SÇD'YE ANALİTİK YAKLAŞIM

Bu bölüm, Bölgesel Kalkınma Sektörü'nde SÇD'nin analitik unsurlarını ele alır; örn. kilit konuları veya olası etkileri, uygulanacak yöntemleri, kullanılacak araçları, etki azaltım önlemlerinin türleri vb.

4.1. Kapsam Belirleme: Değerlendirme Kapsamının Belirlenmesi

4.1.1 Giriş

Yukarıdaki SÇD Kapsam Belirleme bölümünde açıklandığı gibi, kapsam belirlemenin başlıca amacı, değerlendirme kapsamını belirlemektir; yani, SÇD'nin odaklanacağı potansiyel ilgili kilit çevre ve sağlık konularını tespit etmek ve ileriki değerlendirmelerden bazı konuları çıkarmak (uygun açıklamalar ve gerekçelerle). Kapsam belirleme şunları da tespit etmelidir:

- SÇD kapsamında ele alınması gereken olası alternatifler ve seçenekler
- Olası etkilerin bölgesel boyutu
- Yapılacak analizler ve etütler, kullanılacak araçlar ve uygulanacak yöntemler
- Sonraki adımlara katılacak olan paydaşlar (çevre ve sağlık makamları ve halk)

4.1.2 Bölgesel Kalkınma Sektörü ile ilgili Potansiyel Kilit Konular

Olası kilit çevre ve sağlık konuları, plan veya programın türüne ve kapsanan bölgenin temel özelliklerine bağlı olarak, her bir SÇD için farklılık gösterebilecek olsa da, aşağıda listelenen unsurlar, bölgesel kalkınma sektörü için potansiyel konular olarak düşünülebilir.

İlgili konuların belirlenmesi, çeşitli yöntemler ve yaklaşımlar uygulanmasını gerektirebilir. Ancak, genel çevre ve sağlık teemalarının bulunduğu liste ile başlanabilir – bu liste, ilgili mevzuatla yönlendirilebilir (örn. çevre koruması için yasal çerçeve çevresel bileşenleri tanımlayabilir veya AB SÇD ve ÇED Direktifleri de kullanılabilir). Her bir tema için, plan veya programa ilişkin kilit konular ve özel kaygılar tespit edilmelidir.

Tablo 5: Bölge Kalkınma Planları için SÇD Uygulamasında Kilit Hususların ve Çevresel Konuların Listesi (Örnek)

Potansiyel kilit konu	Özel Hususlar
Nüfus Eğilimleri	☐ Göç akışları ☐ Yeterli hizmetin olmadığı çevre kentsel alanların yoğunluğu ☐ Kırsal alanların ve sektörel faaliyetlerin terk edilmesi ☐ Yaşa ve gerekli hizmetlerin sağlanmasına göre nüfus kompozisyonu ☐ İş mevcudiyeti / işçi pazarı dinamikleri ☐
Kentsel Sistemler ve Yerleşimler	☐ Nüfus eğilimleri, mevcut stoklar ve yeni konutlara arasındaki ilişki ☐ Kentsel model (Yoğunluk, konut tipolojileri, çevre bölgelerin entegrasyonu, karışık bölgeler vs) ☐ Kentsel sürdürülebilirlik kriterleri ve yeni yerleşimlerdeki prensipler arası uyum ☐ Kentsel drenaj ☐ Çevre alanlarda kentsel hizmetlerin sağlanması ☐ Kırsal alan ve yerleşimlerde kentsel hizmetlerin sağlanması
Mobilite ve ulaşım sistemi	☐ Taşıma sisteminin tüm bölgeyi kapsamı (yollar/demiryolları) ☐ Toplu taşıma sistemlerinin (otobüs/demiryolu) tüm mobilitedeki oranı ☐ Kentsel alanlarda toplu taşıma sistemlerinin özel araçlara oranı ☐ Toplu taşıma araçları tarafından kullanılan yakıtlar ☐ Kentsel alanlarda yaya ve bisiklet yolları
Enerji	☐ Enerji tüketimi ☐ Enerji bağımlılık oranı ☐ Lokal enerji üretimi ☐ Yenilenebilir sistemlerin oranı (üretim ve kullanım)
İklim Değişikliği	☐ İklim değişikliğinin sonucu olarak yüzeysel su kaynaklarının olası düşüşü ☐ İklim değişikliğinin sonucu olarak taşkın ve kuraklık sıklık ve şiddet oranlarının olası artışı

Potansiyel kilit konu	Özel Hususlar
	☐ Enerji tüketiminin ısı dalgalarına ve ortalama sıcaklıktaki artışa bağlı olarak artışı
Afet ve Risk Yönetimi	☐ Tayfun, sel ve yer kaymalarının ölçeğinde ve şiddetinde olası değişiklikler ☐ Yer kayması riskine maruz daha fazla nüfus ve stabil olmayan alan ☐ Yetersiz içme suyu kaynaklarından ve taşkın riskine maruz nüfus ☐ Yetersiz su kaynakları ve/veya su kirliliğinden dolayı kilit sektörlerde daha kötü ekonomik performans (tarım, endüstri)- örneğin düşük su kalitesi tarımsal üretimi etkileyebilir ☐ Altyapı ve yaşam stoğuna olası zararlar
Toprağın Bozunması	☐ Kentsel yerleşimler tarafından aşırı oranda su tutulması ☐ Kentsel ve endüstriyel atıksuların yol açtığı toprak kirliliği ☐ Sanayi ve kentsel faaliyetlerin neden olduğu toprak kirliliği ☐ Tarım faaliyetlerinin yol açtığı toprak kirliliği ve toprak bozunumu
Su Kalitesi ve Varlığı	☐ Noktasal ve yayılı kaynaklardan oluşan yüzeysel su kirliliği ☐ Noktasal ve yayılı kaynaklardan oluşan yeraltı suyu kirliliği ☐ Atık bertaraf ve atıksu arıtma tesislerinin yetersiz kapasitede olması ☐ Su ihtiyacında beklenen büyümeye (nüfus artışına ve/veya ekonomik büyümeye bağlı olarak) ☐ Arazide aşırı yapılaşma su dengesini değiştirebilir
Hava Kalitesi	☐ Kentsel alanlarda hava kalitesi ☐ Sanayi, kentsel trafik ve ısıtma sistemlerine bağlı olarak hava kirliliğinde artış ☐ Kentsel ısınma ve sanayide kullanılan yakıtlar
Ekosistemler ve Biyoçeşitlilik	☐ Karasal ekosistemlerin yerleşimler ve ekonomik faaliyetler (kırsal olduğu kadar endüstriyel) bozunması – biyoçeşitliliğin azalması ☐ Korunan alanlara ve türlere tehditler ☐ Sucul (tatlı sular ve kıyı suları) ve suyla ilgili (örn. sulak alanlar) ekosistemlerin su kirliliği nedeniyle bozulması ☐ Sucul (tatlı sular ve kıyı suları) ve suyla ilgili (örn. sulak alanlar) ekosistemlerin su mevcudiyetindeki azalma nedeniyle bozulması
Katı Atık	☐ Katı atık oluşumundaki artış/eğilimler ☐ Katı atık toplama ve bertarafında verim eksikliği ☐ Katı atık toplama sisteminden yararlanmayan çevre ve kırsal alanlar ☐ Geri dönüştürülmüş atıkların oranı
İnsan Sağlığı	☐ Süregelen su ve hava kirliliğine bağlı olarak insan sağlığına potansiyel gelecekteki riskler (kentleşme, endüstriyel kirlilik, atık bertaraf ve atıksu arıtma tesislerinin yetersiz kapasitesi, yetersiz katı atık yönetimi, kimyasal kirlenme vb.)
Tarihi ve Kültürel Miras	☐ Tarihi ve kültürel mirasın korunması ☐ Turizm faaliyetlerinin doğru yönetimi

Kapsam belirlemede, kilit çevre ve sağlık konuları ile olarak, stratejik veya yasal dokümanlarda (örn. Ulusal Çevre Politikası, uluslararası anlaşmalar vb.) şart koşulan hedefler de belirlenmelidir. Bu analiz, (i) değerlendirmesi yapılan plan veya program ile başka stratejik dokümanlar arasındaki bağlantıların tespit edilmesine, (ii) kilit konuların neden seçildiğinin gerekçelendirilmesine (onaylanan resmi dokümanda şart koşulan hedefler bulunması halinde, bunun genel olarak önemli ve dolayısıyla SÇD’de ele almaya uygun olduğu anlamına gelir) yardımcı olacaktır. Bu analiz, mevcut bütün hedeflerin bulunduğu kapsamlı ve uzun bir listenin belirlenmesiyle başlayabilir, sürecin sonraki safhalarında en uygun olanlar seçilebilir. Aşağıdaki liste bölgesel kalkınma sektörüne ilişkin örnekler sunar:

Tablo 6 : Bölge Kalkınma Planları SÇD'si için Çevresel Hedefler

Plan ve/veya Strateji	Çevresel Hedef Örnekleri
Nüfus Eğilimleri Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi 2023 Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018	Sosyal uyumu güçlendirmek Türkiye'de işsizlik oranını %7,2'ye düşürmek (2018-Türkiye için hedef) 2018 yılında Türkiye'deki toplam nüfusun %90'ının sosyal güvenliğe sahip olması
Kent Modeli ve Yerleşimler Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018 Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi 2023 Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı, 2010-2023 (KENTGES)	Kent yapısı, yerleşim şeklinin kalitesine dikkat etmek ve iyileştirmek Sosyal donanım ve hizmetlerin yerleşim alanlarına dengeli bir şekilde dağıtılması ve yeni gelişme projelerinin tasarım kalitesinin artırılması Kırsal kesimlerin ve göç bölgelerinin güçlendirilmesi ile göç yönetiminin gerçekleştirilmesi Kırsal bölgelerdeki minimum refah düzeyinin ulusal ortalamayı yakalaması
Mobilite ve ulaşım sistemi Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi: Hedef 2023 Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı, 2010-2023 (KENTGES)	Kentsel kalkınma ve modern şehir yaşamını olumlu yönde etkileyen Sürdürülebilir ve çevre dostu bir ulaşım sistemi geliştirilmesi Raylı sistemleri kullanan yolcu sayısının, 2023 yılında bütün ulaşım yöntemlerinin >%10'una kadar çıkarılması (Türkiye'de, 2018 için %7,1) 2018'de (Türkiye için) 2.496 km toplam yüksek hızlı tren hattı Karayolu ile seyahat eden yolcu sayısının 2023'te (Türkiye'de) %72'e düşürülmesi
İklim Değişikliği Türkiye Cumhuriyeti İklim Değişikliği Eylem Planı (ÇŞB, 2014-2023)	İklim değişikliğine adaptasyonun mevcut stratejilere, planlara ve mevzuata entegrasyonunun sağlanması İklim değişikliğinin yol açtığı taşkın, sel, çığ, toprak kayması gibi doğal afet risklerinin belirlenmesi İklim değişikliğinin yol açtığı doğal afetlere yanıt vermek açısından yerel kamu kuruluşlarının kapasitelerinin artırılması. İklim değişikliği nedeniyle oluşabilecek afet riskleri ile mücadelede toplum temelli bir afet yönetimi oluşturulması.
Toprağın Bozunması Toprak Kirliliğinin Kontrolü ve Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalara dair Yönetmelik (27605 Sayılı ve 08.06.2010 Tarihli Resmi Gazete)	Madde 5.c'de, "Tarım faaliyetleri nedeniyle oluşan toprak kirliliğinin önlenmesi ve ortadan kaldırılması için alınacak önlemler GTHB ve ÇŞB işbirliğinde belirlenecektir. Önlemler il yönetimleri tarafından uygulanır." denmektedir.

Su Ulusal Havza Yönetim Stratejisi (2014-2023) Atıksu Arıtımı Eylem Planı (2008-2012) Atıksu Arıtımı Eylem Planı (2008-2012)	Su kütlelerinin kalitesini korumak ve iyileştirmek, Su Kalitesi Yönetim Stratejisi ve Eylem Planını hazırlamak, uygulamak, gerekli önlemleri yürütmek Ana Hedef: yeraltı, yüzeysel ve kıyı sularının kirliliğinin izlenmesi, kirliliğin minimize edilmesi ve önlenmesi AATlere %100 bağlantı
Hava Kalitesi Ulusal Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği	2019'da yıllık ortalama SO ₂ konsantrasyonlarının 20 µg/m ³ 'e; günlük ortalama konsantrasyonların 125'e düşürülmesi 2024'te yıllık ortalama NO ₂ konsantrasyonlarının 40 µg/m ³ 'e düşürülmesi 2019'da yıllık ortalama PM10 konsantrasyonlarının 40 µg/m ³ 'e düşürülmesi
Ekosistemler ve Biyoçeşitlilik Ulusal Biyoçeşitlilik Stratejisi 2001 Ulusal Biyoçeşitlilik Eylem Planı (2007)	i) Biyoçeşitliliğin korunması ve biyolojik kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılması; ii) Ekosistemlerin konusundaki anlayışın ve kaynak yönetiminin geliştirilmesi ; iii) Biyoçeşitliliğin korunması ve biyolojik kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılması gereksinimine yönelik bir anlayış geliştirilmesi; 1. Biyoçeşitlilik ile ilgili önemli etmenlerin belirlenmesi ve izlenmesi 2. Biyoçeşitliliği oluşturan etmenlerin etkili kullanımının yönetilmesi ve gelecek nesillerin taleplerinin dikkate alınması 3. Suyun biyoçeşitliliğinin korunması, ekosistemlerin ekolojik işlevlerinin korunması 4. Deniz ve kıyı biyoçeşitliliğinin korunması 5. Ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımı ve etkili koruma yöntemleri geliştirilmesi
Katı Atıklar Atık Yönetimi Eylem Planı Atık Çerçeve Direktifi Ulusal Strateji Belgesi ve Geri Dönüşüm Eylem Planı (2014-2017)	Atık oluşumunun azaltılması ve sürdürülebilir atık yönetimi uygulamalarının 2017 sonuna kadar başlatılması 2017'ye kadar, ülkedeki atık bertaraf hizmetinden yararlanan kişi oranının %77'ye çıkarılması 2017'de, ülkedeki atık depolama hizmetinden yararlanan kişi oranının %85'e çıkarılması
İnsan Sağlığı Sağlık Bakanlığı Stratejik Planı 2013 – 2023 (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2012)	Su, hava ve toprak kirliliğinin çevre ve insan sağlığı üzerine olumsuz etkilerinin azaltılması Su, hava ve toprak kirliliğinin çevre ve insan sağlığı üzerine olumsuz etkilerinin minimuma indirilmesi amacıyla kirlenici kaynakların arıtılmasının sağlanması Su kalitesinin artırılarak bulaşıcı hastalıkların azaltılması

Tarihi ve Kültürel Miras Kültür ve Turizm Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı, 2010- 2023 (KENTGES)	Kültürel miras koruma ve yönetimi alanında en iyi uygulamaların teşvik edilmesi Müzelerin yaygınlaştırılması ve sergileme, düzenleme, ekipman ve organizasyon açılarından güçlendirilmesi Uluslararası ilişkilerin sağlamlaştırılması ve zengin kültürel, tarihsel ve sanatsal varlıkların tanıtılması
---	--

4.1.3 Kapsam Belirleme Matrisi

SÇD'nin önerilen kapsamı – geçmişe ilişkin dokümanların ve ilgili paydaşlarla yapılan istişare görüşmelerinin ilk analizine dayalı – başka görüşmeler yapılabilmesini sağlayacak, açık ve anlaşılır bir şekilde özetlenmelidir. Aşağıdaki tablo, kapsam belirleme matrisi için (hidroelektrik santrali yapımı ile bağlantılı örneklerle) olası bir şablon olarak düşünülebilir:

Tablo 7 : Bölgesel Kalkınma Planları SÇD'si için Kapsamlaştırma Matrisi

Kilit konu	Plan/program ve/veya SÇD'de dikkate alınacak seçenekler ve önlemler	İlgili amaç ve hedefler	Danışılacak paydaşlar
1. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ			
- İldeki su dengesini etkileyen yağış ve buharlaşma oranlarının değişmesi - Yüzey suyu kaynaklarının azalması - Sektörel (örn. içme-kullanma, endüstriyel vb.) su tüketimi modelinin etkilenme olasılığı - Kuraklık sıklığının ve yoğunluğunun artması - Taşkınların sıklığında ve ölçeğinde artış olasılığı - İnsan sağlığı üzerindeki riskler ve mülkler ve altyapılar üzerindeki riskler	- İklim değişikliğinin il üzerindeki ve su kaynaklarının (hem yüzey hem de yeraltı suları) dengesi ve durumu üzerindeki etkileri konusunda yapılan analizlerin derinleştirilmesi ve kapsamlarının genişletilmesi - İklim değişikliğine uyum önlemlerinin dahil edilmesi - Risk altına girme olasılığı bulunan alanlarda gelişme uygulamalarından kaçınılması - Ankara'daki, potansiyel tehlikelere maruz kalabilecek olan ve mevcut ve gelecekteki gelişme çalışmaları ile bağlantılı olarak bu tür tehlikeler sonucu ortaya çıkabilecek risklerden etkilenme olasılığı bulunan yaşam alanlarının, ekonomi kaynaklarının, kamu hizmeti alanlarının ve tarihi, sosyo-kültürel ve doğal değerlerin tespit edilmesi. - Kentin bu tür risklere direnç gösterebilmesini sağlamak için hasar ve risk azaltımı önlemleri uygulanması.	- İklim değişikliğinin yol açtığı taşkın, sel, çığ, toprak kayması gibi doğal afet risklerinin belirlenmesi - İklim değişikliğinin yol açtığı doğal afetlere yanıt vermek açısından yerel kamu kuruluşlarının kapasitelerinin artırılması. - İklim değişikliği nedeniyle oluşabilecek afet riskleri ile mücadelede toplum temelli bir afet yönetimi oluşturulması.	- AFAD - ÇŞB - OSİB - ESB - Valilik - Büyükşehir Belediyesi - Belediye(ler) - Üniversiteler - Meslek Odaları - Meteoroloji - TEMA Vakfı - WWF - TUIK ...
2. NÜFUS ve ALANSAL DOKULAR			
Plansız ve nüfus eğilimlerine uygun olmayan kentsel kalkınma	Ankara il'i'nin büyüyen nüfusu, çekici bölgelerin sınırlı sayıda uygun arazi üzerine inşa edildiği kompakt bir kent yaratılması amaçlayan, dengeli ve	- Kentsel biçimin, yerleşim dokularının ve kimliğinin kalitesine uyulması ve bu kalitenin artırılması - Sosyal donanım ve	- AFAD - ÇŞB - OSİB - ESB - Valilik - Büyükşehir Belediyesi

Kilit konu	Plan/program ve/veya SÇD'de dikkate alınacak seçenekler ve önlemler	İlgili amaç ve hedefler	Danışılacak paydaşlar
	sürdürülebilir konut politikası ile desteklenmelidir. Daha sürdürülebilir ulaşım biçimlerini, toplu taşımanın daha fazla kullanılmasını ve toplu taşımada önemli iyileştirmeleri teşvik edici daha iyi bir arazi kullanımı ve ulaşım entegrasyonunun sağlanması gerekmektedir	hizmetlerin yerleşim alanlarına dengeli bir şekilde dağıtılması ve yeni gelişmelerin tasarım kalitesinin artırılması Kırsal bölgelerde ulusal minimum refah ortalamasının yakalanması Yeşil alanların geliştirilmesi Kentsel Sürdürülebilirlik ve Esneklik ilkelerinin uygulanması	Belediye(ler) Üniversiteler Meslek Odaları Meteoroloji TEMA Vakfı WWF TUIK ...

4.1.4 Kapsam Belirleme Raporu

Kapsam belirleme aşamasının çıktıların, Kapsam Belirleme Raporu'nda özetlenmesi gerekir ve taslak versiyonunun ilgili paydaşlarla yapılacak olan istişare görüşmelerinin bir konusu olması gerekir; son versiyonunun ise, istişare görüşmelerinden elde edilen girdileri içermesi gerekir. Kapsam Belirleme Raporu bazı başlıca bölümleri ele almalıdır:

- İlgili stratejik dokümanın amacı, hedefleri ve beklenen içeriğinin belirtilmesi,
- İlgili bölgenin çevre ve sağlık durumlarının kilit özelliklerinin açıklanması,
- Mevcut çevre koruma ve ilgili diğer politika hedeflerinin ana hatlarının verilmesi,
- SÇD'nin odak noktası olacak kilit konuların/kaygıların belirtilmesi ve gerekçelendirilmesi (bazen, plan uygulamasının çevre üzerindeki olası etkilerinin bir ön göstergesi ile)
- Diğer adımlar (istişare görüşmeleri dahil)

Aşağıdaki içerik SÇD Raporu için önerilebilir:

Özet
1. Giriş - Raporun amacı - Kapsam belirlemeye yaklaşım
2. Plan/Programın Başlıca Özellikleri - Mevcut Durum bilgisi - Hedefler ve öncelikler - Temel önlemlere genel bakış - Hazırlığın ve diğer adımların durumu - İlgili diğer Planlarla ve Programlarla olan bağlantı

3. Önemli derecede etkilenme olasılığı bulunan alanların özellikleri

1. Plan veya Programın kapsadığı bölgedeki hassas alanlar
2. Plan veya Programın kapsadığı bölgenin ekonomik profili
3. İklim ve iklim değişikliği
4. Hava
5. Jeoloji, arazi ve zemin (including arazi kullanımı, zemindeki bozulma ve kirlilik)
6. Su (su kaynakları, su kalitesi, ana kirlilik kaynakları, su tahsisi ve tüketimine genel bakış)
7. Kıyı suları
8. Atık ve atıksu yönetimi
9. Ekosistemler ve biyoçeşitlilik
10. Kültürel miras
11. Sosyal unsurlar (nüfus, ekonomik durum)
12. Sağlık

4. SÇD'de ele alınacak öncelikli konuların ön tespiti

1. Kapsam belirleme matrisi
2. Dikkate alınacak alternatifler

5. Sonraki adımlar

EKLER

- A. Kapsam belirleme istişare görüşmelerinin özeti
- B. Referanslar

4.1.5 SÇD Uygulayıcıları İçin Tavsiyeler

- Plan veya programın ölçeğine ve seviyesine uygun konular seçin.
- Tüm ülke için genel plan veya programa ilişkin çevre ve sağlık konuları, belirli bir bölge için arazi kullanımına yönelik olası net sonuçlar içeren detaylı bir planlama dokümanına ilişkin çevre ve sağlık konularında muhtemelen daha genel olacaktır.
- Kilit konuların bulunduğu listenin, esnek ve açık tutulması gerekir – SÇD'de daha sonra, başka bazı konuların da dikkate alınması gerektiğini gösteren yeni veriler ve bilgiler ortaya çıkabilir. Öte yandan, bazı problemlerin, daha önce düşünüldüğü kadar ciddi olmadığı anlaşılabilir ve dolayısıyla bunlar listeden çıkarılabilir.
- Kapsam belirlemede alternatifler önermekten çekinmeyin – değerlendirmenin son aşamalarında ek taleplerle karşı karşıya kalmaktansa, SÇD sürecinin başında alternatif çözümleri ele almak daha iyidir.

4.2 Mevcut Durum Analizi

4.2.1 Giriş

Kapsam belirlemede tespit edilen kilit konular için mevcut durum doğru bir şekilde anlaşılmadan, olası etkiler değerlendirilemez. Dolayısıyla, mevcut durum analizi, etki değerlendirmesi, etki azaltım önlemleri formüle edilmesi ve izleme şeması oluşturulması için bir temel oluşturur. Kapsam belirlemenin sonuçları üzerine inşa edilir ve kilit konuların daha iyi tanımlanmasını, plan veya programa ilişkin kilit problemlerin daha iyi tespit edilmesini ve etkilenme olasılığına sahip bölgenin daha detaylı tanımlanmasını sağlar.

4.2.2 Genel Yaklaşım

SÇD mevcut durum analizinin gelişimi, çoğunlukla, yayınlanmış olan çevre raporlarının, literatürün ve diğer açık kaynakların kullanılmasını gerektiren bir masa başı araştırma olarak başlar ve gereken yerlerde, ilgili paydaşlarla yapılması hedeflenen istişare görüşmeleri ile devam eder. SÇD, genellikle, doğrudan saha araştırması teknikleri kullanmaz ve uzmanlarla ve yerel koşullar hakkında bilgi sahibi diğer paydaşlarla istişare görüşmeleri yapılmasına dayalıdır.

SÇD'de mevcut durum analizi, kapsam belirlemede tanımlanan her bir kilit konu için, şu amaçla yapılmalıdır:

- Geçmiş eğilimlerin ve mevcut durumun tanımlanması,
- Eğilimi bugüne kadar etkilemiş olan ana etmenlerin tespit edilmesi,
- Eğilimin gelecekteki olası (değerlendirilen plan veya program uygulanmazsa) gelişiminin ana hatlarının çizilmesi

Dusík ve ark. (2013) mevcut durum analizinde aşağıdaki soruların sorulmasını önerir:

- Yasa ve politikanın hedefleri nelerdir?
- Çalışma alanının kilit özellikleri nelerdir? Bugüne kadarki eğilim nedir? Mevcut durum, koyulan hedeflerden veya belirlenen amaçlardan ne kadar uzak? Herhangi bir kritik dönüm noktasına varıyor mu? Özel koruma veya daha fazla ilgi gerektiren kilit alanlar ve sorunlar nelerdir?
- Bu eğilimleri neler yönlendiriyor? Bu etmenlerden hangileri önerilen plan veya programdan önemli derecede etkilenebilir?
- Önerilen plan veya program uygulanmazsa, gelecekteki eğilim ne yönde olur? Onaylanan ancak henüz uygulanmamış olan – iklim değişikliği, yasal veya politik çerçevedeki değişiklikler, ekonomik teşvikler, vb. - önemli geliştirme çalışmalarından etkilenecek mi? Ortaya çıkan yeni kilit riskler nelerdir?
- SÇD ve planlama süreci için (varsa) olası önemli sonuçlar nelerdir?

Geçmişteki eğilimleri ve şu anki durumu etkileyen ve çok büyük olasılıkla gelecekteki gelişimi de etkileyen itici güçler çeşitli etmenler içerebilir; örn. genel ekonomik kalkınma, yasal ve düzenleyici çerçeve, sektörel programların ve/veya büyük altyapı projelerinin uygulanması vb. Gelecekteki olası gelişim tanımlanırken, bütün bu etmenlerin dikkate alınması gerekir.

Avrupa Komisyonu tarafından da belirtildiği gibi (2013), gelecekteki olası eğilimlerin tanımlanması, genellikle, çok sayıda belirsizlik olması nedeniyle kısıtlı olabileceği de, SÇD'de, SÇD ekibindeki uzmanların ellerinden geldikince, gelecekteki eğilimler ana hatlarıyla belirlenmelidir – sözlü olarak; örn. en iyi ve en kötü senaryo yaklaşımlarını tanımlayarak. Ancak, yaşanan her tür belirsizliğin açık bir şekilde belirtilmesi gerekir.

4.2.3 Yöntemler ve Araçlar

Mevcut durum analizi için çeşitli yöntemler ve araçlar kullanılabilir – bu Rehber'in Ek l'inde konuya ilişkin genel bilgiler verilmektedir. Mevcut durum analizi, hem niteliksel hem de niceliksel bilgiler içerebilir ve her iki bilgi türünü birleştirme konusunda çoğunlukla faydalıdır. Planlanan geliştirme çalışmasının doğasına bağlı olarak, mevcut analizi tanımlamak için kullanılacak olan yöntemler ve araçlar, basit yaklaşımlardan (örn. durumun sözlü tanımı, kontrol listeleri, matrisler vb.) ileri matematiksel modellemeye (örn. Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) haritaları ve harita çakıştırmaları, eğilim analizleri, kirleticilerin sudaki dağılımı vb.) kadar çeşitlenir.

Yukarıda da tanımlandığı gibi, mevcut durum analizi kapsam belirlemede tespit edilen kilit konulara odaklanmalı ve tespit edilen özel kaygıları yansıtmalıdır. Örneğin, Ankara Bölge Planı pilot SÇD'sinde, "planlanmamış ve nüfus trendlerine uygun olmayan kentsel gelişim", kapsam belirleme aşamasında önemli bir çevresel endişe konusu olarak belirlenmiştir. Dayanak analizinde şu vurgulanmıştır: "Ankara özelindeki kentsel saçaklanmanın, çok küçük boyuttaki nüfus artışı ile değil, belirleyici bir konut sektörü artışı ile bağlantılandığı gözlemlenmelidir. Aşağıdaki Tablo 7'de de görülebileceği gibi, Ankara'da 2008 ve 2014 arasında 456.522 konut inşa edilmiştir. TurkStat tarafından 2013&2014 yılları için yapılan hesaplamalara göre, ortalama konut boyutunun 3.2 olduğu varsayılarak 1.460.870'lik ilave bir nüfus için "yeni" konut stoğu hazır bulunmaktadır. Ankara İli'nin nüfus artışı 683.316 birim, yani yeni konut arzını karşılamak için gerekli olanın yarısından çok daha fazla olmuştur."

Tablo 8 : 2008-2014 yıllarında Ankara İli'ndeki konut ve nüfus değişimleri

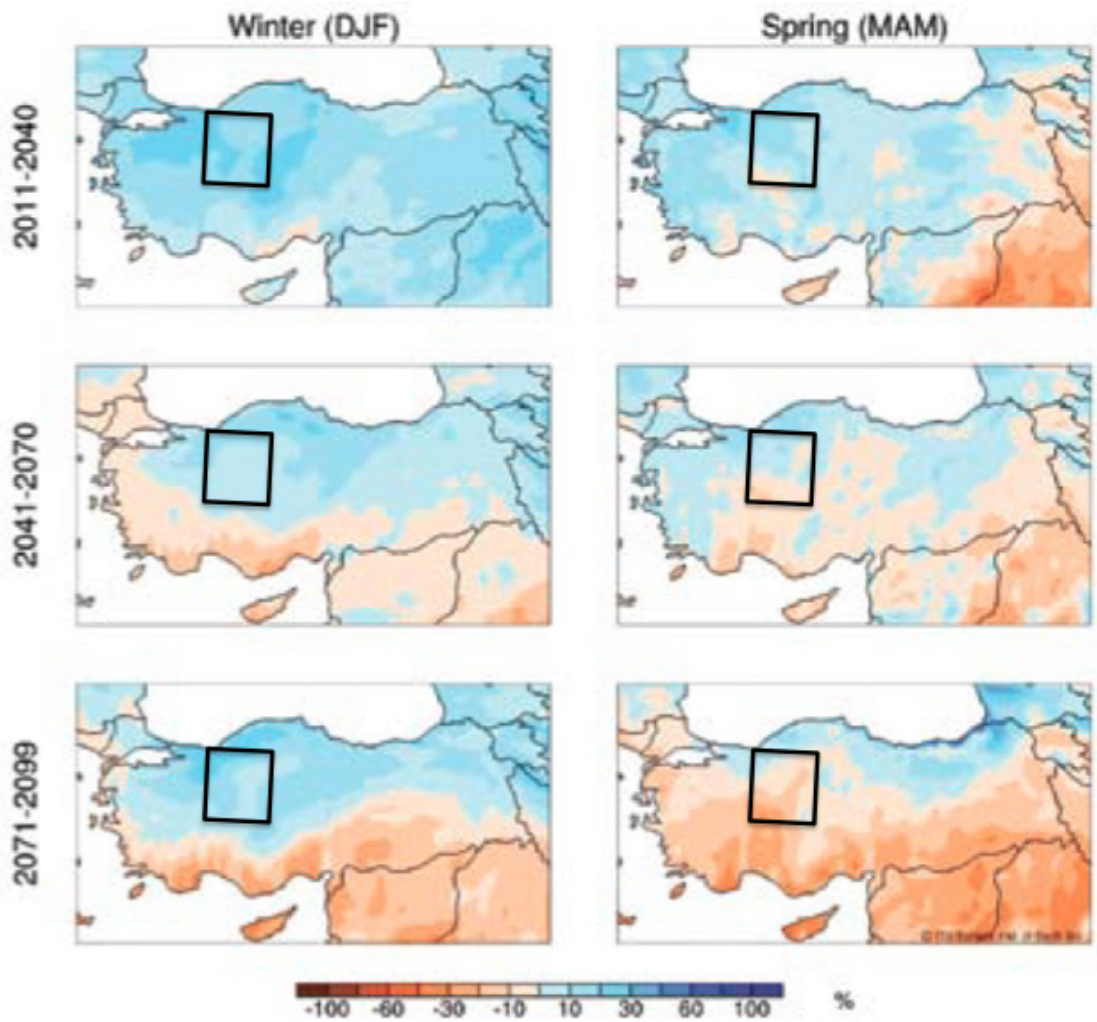
Yıl	Yeni Konutlar	Yeni konutlar yapılmasıyla telafi edilebilecek olan Nüfus Artışı	Gerçek Nüfus Artışı
2008	45.967	147.094	82.183
2009	57.075	182.640	101.863
2010	63.732	203.942	120.914
2011	65.597	209.910	119.177

2012	66.489	212.765	74.649
2013	79.899	255.677	79.541
2014	77.763	248.842	104.989
Total	456.522	1.460.870	683.316

Kaynak : Turkstat

Bununla birlikte, yeni inşa edilen binalar her bir İlçedeki ortalama ev büyüklüğüne çoğunlukla uygun değildir. Ortalama ev büyüklüğü, konut sektöründe dikkatli bir şekilde hesaplanmalıdır. Ankara İlindeki ortalama ev büyüklüğü, 3.2'dir (TurkStat 2014), yani Türkiye ortalamasından daha düşüktür (3.6); bir/iki kişilik evlerin sayısının Türkiye'deki diğer illerin çoğuna kıyasla, önemli oranda yüksek olduğuna da dikkat çekmek gerekir. Bu demografik eğilim, yeni konut birimlerinin boyutu ve tipi için potansiyel çıkarımlarda bulunulmasını sağlar.

Ankara Bölge Planında dikkate alınması gereken bir başka husus İklim Değişikliği ve olası sonuçlarıdır. Gelecekteki olası değişimi tahmin etmek için, BM İklim Değişikliği Çerçeve Anlaşmasının hazırlığında modelleme yürütülmüştür.- bkz. aşağıda.

Şekil 1: Yüzeysel Akışta (%) Kış (sol kolon) ve İlkbahar (sağ kolon) için Öngörülen Değişiklikler (1961-1990 dönemi) (ECHAM5 genel sirkülasyon modelinin A2 senaryosu simülasyonuna göre) (UNFCCC, 2012).

Kullanılan analitik metotlardan bağımsız olarak, Plan veya Program uygulanmadığı durumda gelecekteki olası değişimi net bir şekilde tarif etmek daima önemlidir. İklim Değişikliği veya Kentsel Yerleşim ile ilgili örnekler aşağıda verilmektedir.

KUTU II: Hiçbirşey yapmama senaryosuna ilişkin değerlendirme örnekleri

İklim faktörleri ile bağlantılı olarak, CO₂ emisyonlarının azaltılması için herhangi bir önlem alınmadığında (olağan durum modeli), üç sektörde CO₂ emisyonu artışlarının şu şekilde olacağı öngörülür: Konut %17, Ticaret/İmalat %30 ve Ulaşım %32. Özellikle kentin mikro-iklimi üzerinde bu artışa dair küçük kanıtlar görülebilir, ancak daha geniş bir iklim değişikliği senaryosunun bir parçası olarak, çok sayıda olumsuz iklimsel etki meydana gelebilir.

Bazı ABP Politikaları/Önlemleri, Ankara ilinin **yerleşim modelini**, bütün bileşenleriyle birlikte (alansal modeller, kentsel sistem, kent peyzajı) ele alır (bkz. özel Dayanak bölümü 2.5). Bununla bağlantılı olarak; ABP olmadan, tüm yerleşim ve kent sisteminin, Ankara'nın çevresel, ekolojik, estetik, sosyal, rekreasyonel ve estetik değerleri üzerinde önemli olumsuz etkilere yol açacak olan kalkınma ve yoğunlaşma nedeniyle daha fazla baskı altına girebileceği söylenebilir.

Mobilite açısından, ABP, özel taşıt kullanımından daha sürdürülebilir ulaşım yöntemlerine yönelik değişimi desteklemeye ve yol alanlarının özel taşıtlar dışarıda bırakacak şekilde yeniden dağılımını desteklemeye devam edecektir. Bu plan ve proaktif politikaları olmadan, kentin, özel taşıtların yaratacağı tıkanıklıktan zarar görmeye devam etmesi olasıdır. Gürültü ve hava kirliliği de, muhtemelen, artmaya devam edecektir. Plan olmadan, toplu taşıma, bisiklet ve yürüme şeklindeki ulaşım yöntemlerine geçiş potansiyelinde kayıplar yaşanacaktır. Bu ulaşım yöntemlerinin kullanımının artırılması ile kirlilikte azalma olmasına ve genel olarak daha sağlıklı bir kent çevresi elde edilmesine katkı sağlanacaktır.

4.2.4 SÇD Uygulayıcılarına Yönelik Tavsiyeler

- Mevcut durum bilgilerinin toplanması süresiz olarak devam edebilir; dolayısıyla, bilgi toplanması için bir süre limiti koyun ve bir plan veya programın ilk SÇD'sinde ilgili bütün bilgileri elde edebilmeyi beklemeyin, ancak, gelecekteki yenilemeler veya planların veya programların gözden geçirmeleri için herhangi bir büyük boşluğu doldurmak için düzenlemeler yapın.
- Mevcut durum analizini, kapsam belirlemede belirlenen kilit konulara ve plan veya programın etkileyebileceği etmenlere odaklayın – genelleştirilmiş bir “Çevre Durumu” hazırlanmasından kaçının.
- Mevcut durum analizi, plan/programın çevre ve sağlık etkilerinin doğru bir şekilde değerlendirilebilmesi için gerekli olan verilerin eksik olması ve gelecekteki olası gelişmeye dair tahminlerdeki belirsizlikleri göstermelidir.
- Mevcut durum analizi hazırlanırken ilgili paydaşların – özellikle çevre ve sağlık makamları, üniversiteler, araştırma kurumları vb. – sürece dahil edilmesi çok faydalı girdiler sağlayacaktır (veri, bilgi, raporlar vb.).
- Mevcut durum analizi, plan/program için planlama ekibi tarafından yapılacak analize de girdiler sağlayacak ve dolayısıyla, ilgili sağlık ve çevre konularının planlama sürecinin erken bir aşamasında plan/programa entegrasyonuna yardımcı olacaktır.
- Mevcut durum bilgilerini, sadece makamlar tarafından değil, halk tarafından da açık bir şekilde anlaşılabilir şekilde sunmaya çalışın (örn. harita, şema, diyagram vb. kullanarak).

4.3. Olası Etkilerin Değerlendirilmesi

4.3.1 Giriş

SÇD, önerilen plan veya programın önemli olumsuz ve olumlu etkilerini analiz etmeli ve değerlendirmelidir. SÇD'nin başlıca faydalarından biri – ÇED'e kıyasla – stratejik dokümana koyulan birtakım öneriler için çevresel etkilerin belirlenebilmesini sağlaması ve dolayısıyla, bireysel olarak küçük ancak belirli bir süre boyunca meydana gelerek birlikte önemli hale gelen eylemlere yol açabilen olası birikimli etkileri ele alabilmesidir.

4.3.2 Önerilen Gelişim Hedefleri veya Önceliklerinin Değerlendirilmesi

Kilit çevre ve sağlık konuları ile ilgili mevcut politika hedeflerine sahip plan veya program ile önerilen hedeflerin ve/veya önceliklerin uyumluluğunun değerlendirilmesi, SÇD'nin önemli bir parçası ve stratejik düzeyde uygulanabilir ilk safha değerlendirme yöntemlerinden biridir.

SÇD uygulayıcıları, önerilen gelişim yönelimleri ile ilgili çevre konuları ve eğilimleri arasındaki kilit çatışmaları gösteren matrisler veya diğer sunum yöntemleri kullanarak, önerilen gelişim hedefleri/öncelikleri ile ilgili çevre ve sağlık hedefleri arasındaki uyuma ilişkin bir değerlendirme gerçekleştirebilir. Ancak, bu değerlendirme sadece değerlendirmeye ilişkin görüşler oluşturmakla kalmayıp, çevre konularının önerilen strateji planı veya programının hedeflerine ve önceliklerine entegrasyonu için, proaktif olarak, fırsat da sunar. Bu ilişkide, bu analizin, özellikle SÇD'nin beklenen yaklaşımda yürütülmesi halinde (yani, plan veya program hazırlanmasına paralel olarak) önem taşıdığının ve dolayısıyla, plan veya programın önerdiği stratejik doğrultunun düzeltilmesine de yer olduğunun vurgulanması önemlidir.

Aşağıda, uygun matris formatına bir örnek verilmiştir:

Tablo 9 : Önerilen gelişim hedefleri ve ilgili çevre konuları veya hedefleri arasındaki sinerji çatışmasına yönelik görselleştirme örneği (Dusik, J., Harmel, M, ve M. Smutný, 2013)

Önerilen gelişim hedefleri/öncelikleri	İlgili çevre konuları veya hedefleri (örn. önceden onaylanmış strateji dokümanlarında şart koşulan)					Önerilen gelişim hedeflerinde yapılması tavsiye edilen değişiklikler
	İklim Değişikliği	Su	Atıklar	Biyoçeşitlilik	Kentsel Gel.	
Önerilen gelişim hedefi/önceliği # 1	++	-	0	--	-	Hedefi şu şekilde yeniden formüle edin...
Önerilen gelişim hedefi/önceliği #2	++	+	--	0	+	...gibi faaliyetlere öncelik verin
.....	0	--	+	-	--	Sadece şu alanlarda uygulayın...
.....	-	++		0	+	...ile ilgili müdahalelerden kaçının
Önerilen gelişim hedeflerinin ve önceliklerinin optimizasyonuna yönelik yorumlar yapılması: Bunlar, önerilen gelişim yönelimlerinde değişiklik yapılması için tavsiyeler şeklinde veya daha detaylı planlama için öneriler şeklinde sağlanabilir (örn. hangi müdahaleler desteklenmeli, hangileri engellenmeli, nerelerde gerçekleştirilmeli veya nerelerde gerçekleştirilmemeli, vb.)						

Aşağıdaki tabloda, bir Bölgesel Kalkınma Planı (başlıca öncelikleri dikkate alınarak) ile bazı kilit konular için çevre/sağlık hedefleri arasındaki bağlantıların değerlendirilmesine yönelik bir örnek verilmektedir:

Tablo 10 : Bir Bölgesel Kalkınma Planıyla Çevre/Sağlık Hedeflerinin İlişkisi

Çevre Bileşeni	Çevre / Sağlık Hedefleriyle İlişkili Ulusal Strateji/Plan/Program	Bölgesel Kalkınma Planının ana Çevre / Sağlık Hedefleriyle İlişkisi
İklim Değişikliği	Türkiye Cumhuriyeti İklim Değişikliği Eylem Planı (ÇŞB, 2014-2023) - İklim değişikliğine adaptasyonun mevcut stratejilere, planlara ve mevzuata entegrasyonunun sağlanması - İklim değişikliğinin yol açtığı taşkın, sel, çığ, toprak kayması gibi doğal afet risklerinin belirlenmesi - İklim değişikliğinin yol açtığı doğal afetlere yanıt vermek açısından yerel kamu kuruluşlarının kapasitelerinin artırılması. - İklim değişikliği nedeniyle oluşabilecek afet riskleri ile mücadelede toplum temelli bir afet yönetimi oluşturulması.	Bölgesel Kalkınma Planı, önümüzdeki 10 yıl boyunca sera gazı emisyonunun azaltılmasına ve bölgesel ölçekte olduğu kadar ulusal ölçekte de tabi afetlerin risklerini önlemeye odaklanmıştır. Bununla birlikte, bu kapsamda enerji üretimi ve tüketimi ile ilgili özel bir önlem tariflenmemiştir. Bu nedenle, bu uygulamanın genel olarak risk yönetimi kapasitesini artıracığı, bu nedenle sera gazı emisyonunun azaltılmasında kayda değer bir azalma beklenmemektedir. Dolayısıyla, Bölgesel Kalkınma Planı Ulusal İklim Değişikliği Eylem Planı tarafından şart koşulan ilgili hedeflere kısmen katkıda bulunacaktır.
Nüfus ve Kentsel Yerleşim	Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı, 2010-2023 (KENTGES) Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi 2023 Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018 - Kentsel biçimin, yerleşim dokularının ve kimliğinin kalitesine uyulması ve bu kalitenin artırılması - Kırsal kesimlerin ve göç bölgelerinin güçlendirilmesi ile göçün yönetilmesi - Kırsal bölgelerde ulusal minimum refah ortalamasının yakalanması - Yeşil alanların teşvik edilmesi	Bölgesel Kalkınma Planı, Çevresel Sürdürülebilirlik İlkelerine ve tam olarak belirlenmemiş yeni yapılaşma müdahalelerine standart getirmeye odaklanmıştır. Bu nedenle, uygulamasının Ulusal Plan/Stratejiler tarafından belirlenen ilgili hedeflere katkıda bulunması beklenebilir, ancak yeni yapılaşma müdahalesinde Kentsel Sürdürülebilirlik Kriterinin daha net belirlenmesi gerekmektedir.
İnsan Sağlığı	Sağlık Bakanlığı Stratejik Planı 2013 – 2023 (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2012) - Su, hava ve toprak kirliliğinin çevre ve insan sağlığı üzerine olumsuz etkilerinin azaltılması - Su, hava ve toprak kirliliğinin çevre ve insan sağlığı üzerine olumsuz etkilerinin minimuma indirilmesi amacıyla kirlenici kaynakların artırılmasının sağlanması - Su kalitesi artırılarak bulaşıcı hastalıkların azaltılması	Bölge Planı, açıkça kentsel alanlarda su kütlelerinin ve hava kalitesinin durumunun geliştirilmesine odaklanır. Dolayısıyla, bu planın uygulanmasının, Sağlık Bakanlığı Stratejik Planı'nda şart koşulan ilgili hedeflere ulaşılmasında katkı sağlaması beklenebilir.

4.3.3 Önerilen Gelişim Müdahalelerinin Olası Etkilerinin Analizi

SÇD'nin başlıca faydalarından biri, birden fazla öneri için çevre ve sağlık etkilerini tespit edebilmesi ve bunların stratejik bir düzeyde sistematik olarak değerlendirilmesini kolaylaştırmaktır. Kümülatif etkiler, bireysel olarak küçük ama belirli bir süre içinde biraraya gelerek önemli hale gelen eylemlere yol açabilir.

Dolayısıyla, bu değerlendirme faaliyeti plan/programın önemli olumlu ve olumsuz etkilerini ve kümülatif çevre ve sağlık etkilerini değerlendirmeyi amaçlar; ve plan/program uygulamasının önemli olumsuz etkilerini önlemek, azaltmak ve mümkün olduğunca gidermek için alternative seçenekleri ve önlemleri dikkate alır.

SÇD uygulayıcılarının, tespit edilen önemli çevre konularının her biri için kümülatif etkilerin analizini üstlenmeleri tavsiye edilir. Değerlendirme, bu Rehber'in Ek'inde detaylı bir şekilde açıklanmış olan farklı değerlendirme araçları (örn. alansal analizler, eğilim analizleri, uzman değerlendirmelerini içeren matrisler, modelleme vb.) kullanabilir.

Birikimli etkilerin genel değerlendirmesi aşağıdaki yaklaşımlarla yapılabilir:

1. Her bir çevre ve sağlık konusu için, belirli bir çevre konusu üzerinde önemli etkileri olabilecek olan önerilen gelişmelerin tespit edilmesi (örn. bireysel projeler veya proje grupları).
2. Söz konusu çevre ve sağlık konusuna ilişkin bu geliştirme önerilerinden her birinin etkilerinin tanımlanması. Bu tanımlama, önerinin herhangi önemli bir risk doğurup doğurmadığının veya ele alınan çevre veya sağlık konusundaki mevcut eğilimlerin ardındaki etmenleri olumlu veya olumsuz bir şekilde etkileyip etkilmediğinin açıklanması ile yapılabilir. Bunu yaparken, öngörü için temel oluşturan varsayımların ana hatlarını çizmek, olasılıkları ve kilit belirsizlikleri açıklamak ve etkinin neden önemli olarak görüldüğünü açıklamak faydalı olur. – örn. çevre politikası hedeflerine, ekonomik sonuçlara, belirli sosyal gruplar üzerindeki etkilere vb. ilişkin çıkarımların ana hatlarının çizilmesi ile. Öngörülerin nicel ifadelerle açıklanması şart değildir. Ancak, bunların, literature, örneklere, hesaplamalara, haritalara vb. referans verilerek ispat edilmelidir.
3. Olası etki azaltımı ve iyileştirme seçeneklerinin tespit edilmesi (bkz. sonraki bölüm).
4. İlgili çevre veya sağlık konusu üzerinde önemli olumsuz veya olumlu etkilere sahip olabilecek plan veya programın bütün bileşenlerinin kümülatif etkilerinin özetlenmesi. Bu tür bir değerlendirme, kaçınılmaz olarak belirsizlikleri de kapsayacağı için, SÇD uygulayıcılarının en iyi durum ve en kötü durum senaryolarını kullanmaları gerekir. En kötü durum senaryosu, önerilen gelişmelerin önemli etkilerinin, sağlam bir yönetim olmadan, gerçekçi bir şekilde meydana gelmesi durumunda ortaya çıkabilecek olan durumu gösterir. En iyi durum senaryosu ise, önerilen plan veya programda önerilen düzeltmelerin yapılması, gerekli etki azaltım önlemlerinin alınması ve önerilen müdahalelerin sağlam bir şekilde uygulanması ve yönetilmesi ile ulaşılabilecek olan durumları gösterir.
5. Önerilen etki azaltımı önlemlerinin özetlenmesi ve önceliklendirilmesi. SÇD uygulayıcıları, çok sayıda planlama önerisi için tekrarlanan ve dolayısıyla önerilen plan veya programa uygulama için genel koşullar olarak entegre edilebilen önemli etki azaltımı önlemlerinin altını çizmelidir. Ayrıca, önerilen özel müdahaleler için tespit edilen, özel öneme sahip alternatiflere, etki azaltımı veya iyileştirme önlemlerine de vurgu yapmalıdırlar.
6. Önemli herhangi bir belirsizliğin altının çizilmesi ve izleme için öncelikler önerilmesi. SÇD uygulayıcılarının, değerlendirme sürecinin sonunda, gerçekleştirdikleri çalışmalarda karşılaştıkları önemli varsayımları ve belirsizlikleri özetlemesi gerekir. Belirsizliklerin tanımlanması, izleme için kilit konulara ilişkin yapılan tespitler ve alınan kararlar konusunda bilgi sağlama açısından değerli bir role sahip olabilir.

Değerlendirme, açıklamalar içeren haritalarla veya örn. aşağıda taslağı verilmiş olan tabloya benzer basit tablolarla sunulabilir.

Tablo 11 : Kümülatif etki değerlendirmesi mantığının şematik sunumu (Dusík, J., Harmel, M, ve M. Smutný, 2013)

Çevre veya sağlık konusu: Biyoçeşitlilik – Değerli doğa alanlarının durumu ve genişliği, ekosistem parçalanması		
Konuya ilişkin olası önemli etkilere sahip önerilerin planlanması	Olası önemli etkiler	Dikkate alınacak alternatifler ve etki azaltım ve iyileştirme önlemleri
Öneri # 1.8.	Önerinin, herhangi önemli bir risk/fırsat yaratıp yaratmadığının veya ele alınan çevre veya sağlık konusuna ilişkin mevcut eğilimlerin ardındaki etmenleri olumlu veya olumsuz olarak etkileyip etkilemediğinin açıklanması. Bunu yaparken, şunların ana hatlarının çizilmesi gerekir: • Öngörünüz için temel oluşturan değerlendirmeler • Olasılıkların ve kilit belirsizliklerin tanımlanması • Etkinin neden önemli olarak görüldüğünün açıklanması – örn. çevre politikası hedeflerine, ekonomik sonuçlara, belirli sosyal gruplar üzerindeki etkilere vb. ilişkin çıkarımların ana hatlarının çizilmesiyle. Mümkünse, vardığınız sonuçları literatüre, örneklerle, hesaplamalara, haritalara vb. referans vererek doğrulayın (bunlar etkiyi göstermek için ek şeklinde verilebilir)	Planlama önerisinin veya koşullarının uygulama için yeniden formüle edilmesinin önerilmesi. Bunu yaparken, aşağıdaki soruların sorulması gerekir: • Önerilen gelişim çalışmasına - genel olarak ve önerilen ölçekte - gerçekten gerek var mı? (Yani, toplumun kalkınmaya yönelik talepleri bu gelişme çalışması olmadan da karşılanabilir mi?) • Bu tür geliştirme çalışmalarının nereye kadar yürütülmesi veya nerede durdurulması gerekir? • Daha iyi bir teknoloji veya süreç var mı? • Önerinin, bir öncelik olarak uygulanması mı, ertelenmesi mi yoksa tamamen iptal mi edilmesi gerekir? • Bu önerinin uygulanması için hangi koşulların yaratılması gerekir – yani, detaylı tasarım, proje kapsamı düzeyinde?
Öneriler # 2.3, # 3.5, # 4.1		
...	...	...
Bu çevre veya sağlık konusunu etkileme olasılığı bulunan bütün planlama önerilerinin kümülatif etkileri		
Bu eğilimin gelecekteki gelişimi için, ilgili bileşenlerin eğilim üzerindeki doğrudan ve dolaylı bütün etkilerinin meydana gelip gelmeyeceğine ilişkin en kötü&en iyi durum senaryolarının özetlenmesi.		
Dikkate alınacak öncelikli etki azaltımı önlemleri ve alternatifler		
Çok sayıda planlama önerisi için tekrarlanan ve dolayısıyla önerilen plan veya programa uygulama için genel koşullar olarak entegre edilebilen önemli etki azaltımı önlemlerinin altının çizilmesi. Ayrıca, yukarıdaki tabloda tespit edilen, özel öneme sahip alternatiflere, etki azaltımına veya iyileştirme önlemlerine de vurgu yapılmalıdır.		
Daha sonraki çalışmalar ve izleme için kilit konular (belirsizliklerin ele alınması):		
....		

Yukarıda verilen örnek, Ankara Bölge Planı için gerçekleştirilen SÇD kapsamındaki olası etkilerin gelişimini göstermektedir (2014-2023):

Tablo 12: Nüfus ve Mekansal Dokularla ilgili ABP Önlemlerinin Potansiyel Etkilerin Özeti

Çevre Bileşeni: Nüfus ve Mekansal Dokular			
ABP POLİTİKASI ÖNLEMİ 1.1.1: Sürdürülebilir kentsel büyüme ilkeleri kent planlarında benimsenecek ve uygulanacaktır.			
ABP POLİTİKASI ÖNLEMİ 1.1.2: Kent merkezinde ve mahalle ölçeğinde erişilebilir kamusal açık alanlar korunacak ve artırılacaktır.			
ABP POLİTİKASI ÖNLEMİ 1.1.5: Mevcut yüksek konut arzı nüfus artışı ve yapı yenilenmesinden kaynaklanan talebi karşılayacak düzeyde tutulacak ve kullanıcı ihtiyaçlarına uygun niteliklere sahip konut üretim politikaları geliştirilecek ve uygulanacaktır.			
ABP POLİTİKASI ÖNLEMİ 3.1.5: Ankara’da yeşil alan miktarı ve bunların erişilebilirliği artırılacaktır.			
ABP POLİTİKASI ÖNLEMİ 3.1.7: Çevresel sürdürülebilirlik ilkelerinin benimsenmesi yaygınlaştırılacaktır.			
Çevre Bileşeni	Gösterge/ler	Çevresel etki Tespit ve kısa açıklama	Alansal ölçek İlgili alt bölgeler
Kent biçiminin, yerleşim dokusunun ve kimliğinin kalitesinin korunması ve yükseltilmesi	Yeni yerleşim alanlarında hektar başına konutlandırma Kentsel yeşil alanlar/kişi	Bu politika, doğru şehir yönetimi ile desteklendiği ve sürdürülebilir kentsel büyüme ilkelerini teşvik ettiği sürece, orta - uzun vadede (5-10 yıl) olumlu etkiler meydana getirebilir. Sürdürülemez ulaşım şekilleri ile seyahat ihtiyacını azaltan, yürüme, bisiklet, toplu taşıma gibi daha sürdürülebilir ulaşım sistemlerini ve şehrin erişilebilirliğini destekleyerek, seyahat ihtiyacını azaltarak, şehri konsolide ederek, Önemli Olumlu Etkiler yaratan çok sayıda politika vardır. Kalkınma projelerinin ve inşaatların artması nedeniyle bazı olumsuz etkiler de ortaya çıkabilir (Politika 1.1.5), ancak öngörülen diğer bütün politikalar, özellikle kentsel sürdürülebilir büyüme ve yönetim ile ilgili olanlar dikkate alındığı sürece bunlar önemli olarak değerlendirilmez. Herhangi bir önemli olumsuz etki bulunmamıştır. Birincil/ikincil: birincil Olasılık/kesinlik: orta/yüksek Geçici veya kalıcı: kalıcı Süre: orta - uzun vadeli Miktar ölçümü:	Bütün alt bölgeleri ilgilendirebilir Ancak yoğunlukla: Ankara Merkez Alt bölge V. (Akyurt, Elmadağ, Kazan ve Polatlı ilçeleri) Alt bölge IV. (Ayaş, Beypazarı, Güdül ve Nallıhan ilçeleri)
Politika Önlemi oluşturulması için önerilen değişiklikler:			
Etki azaltım/İyileştirme Önlemleri:			
Uygulama koşulları: Şehrin konsolide edilmesi ve arazinin en verimli şekilde kullanılması Kompakt ve konsolide bir şehri destekleyen entegre bir ulaşım ağı sağlanması Şehrin iç kısımlarının ve yenileme alanlarının daha uygun bir kentsel yapıya entegre edilmesi Gelişme, rekreasyonel kullanım, miras, biyoçeşitlilik ve şehrin ihtiyaçlarını bağdaştırırken uygun bir denge yakalanması ve şehir peyzajının yeşillendirilmesi için mekanizmalar belirlenmesi Şehrin yapılı ve doğal mirasına, eşsiz bir kaynak olarak değer biçilmesi			

4.3.4 Alternatiflerin Ele Alınması

SÇD uygulayıcıları, alternatifleri değerlendirirken aşağıdaki sorulardan faydalanabilir (ODPM, 2005, Dusik et al, 2013):

- Yeni gelişme çalışmaları için talep azaltılabilir mi? Bu 'talep yönetimi' alternatifleri, önerilen gelişmenin genel ölçeğini sorguluyor mu? Bölgesel Kalkınma sektöründen bir örnek: Plan veya Program, yeni yerleşimlerin gelişimi için arazi ihtiyacını azaltıp (örneğin) göç politikalarıyla yeni konut ihtiyacını minimize ediyor mu, tarım için gerekli alanlar için sınırlama ve doğa koruma önlemleri getiriyor mu; kahverengi alanların yeniden kullanımını teşvik ediyor mu, vb?
- Gelişim talebinin karşılanması için, daha çevre dostu alternatifler var mı? Bu 'süreç yönetimi' alternatifleri, istenen verimin alınabilmesi için farklı yöntemler önerebiliyor mu? Bölgesel Kalkınma sektöründen bir örnek: plan veya program, su geçirmeyen kentsel alanlara izin vermektense, kentsel drenaj sistemlerini teşvik ediyor mu?
- Bu tür gelişmeler nereye kadar sürdürülmeli ve nerede durdurulmalıdır? Bölgesel Kalkınma sektöründen bir örnek: önerilen taşıma aksları (demiryolu/karayolu) biyoçeşitlilik açısından değerli alanların dışında yapılabilir mi?
- Yeni gelişmeler için en iyi zamanlama veya sekanslama nedir? Burada sorulması gereken genel soru: 'ilk olarak en az hasara yol açacak etkilere sahip gelişmelerin yapılması ve en sorunlu gelişmelerin ise ertelenmesi mümkün müdür?' Önceliklendirme, özellikle, önerilen plan veya programın örn. öncelikli projeye veya kamu bütçesine destek sağlama konusunda önemli kararları ilgilendirdiği durumlarda, etkili olabilir.

Planların veya programların genellikle herhangi bir alternatif hazırlanmadığına dikkat çekmek gereklidir. Bu tür durumlarda, SÇD'nin, daima, 'hiçbir şey yapmama alternatifi'ni yani, tespit edilen kilit çevre ve sağlık konularının olası gelişimini dikkate alması ve bunu plan veya programın uygulanmasının doğuracağı olası etkilerle kıyaslaması gerekir.

SÇD, yeni alternatifler de önerebilir – ancak, SÇD girdilerinin doğru bir şekilde değerlendirileceğinden emin olmak adına, bu tür bir önerinin planlama ekibiyle ve plan veya programın hazırlanmasından sorumlu kurumla doğru bir şekilde görüşülmesi önemlidir.

4.3.5 Etki Azaltım Önlemleri

Etki analizinin ardından – ve plan veya programın alternatif seçeneklerle optimize edilmesine yönelik bütün olasılıklar tükendiğinde – SÇD'nin önemli olumsuz etkileri önlemek, azaltmak veya gidermek için ve/veya olası olumlu etkileri artırmak için önlemler formüle etmesi gerekir. Ancak, stratejik düzeydeki etki azaltım önlemleri, genellikle ÇED'de tanımlananlardan farklı olur. SÇD, daha kapsamlı stratejik alternatiflerin (örn. yol bağlantısının demiryolu ile değiştirilmesi) dikkate alınması veya belirli bir gelişme önerisinin genel tasarımında değişiklikler yapılması için önerilerde bulunabilirken; ÇED ise, genellikle, konum seçeneklerini (örn. belirli karayolu kesitlerinin rotasının değiştirilmesi, önerilen endüstriyel üretimin boyutunun azaltılması) ve teknik önlemleri (örn. farklı teknolojiler, enerji kaynakları, hammadde nakliyesi vb.) ele alır.

Bu bağlamda, SÇD'de özellikle aşağıdaki seçeneklerin dikkate alınması gerekir:

- **Planlanan faaliyetlerin/projelerin tasarımı için öneriler.** Bu, tasarımlarında araştırılması gereken özel konulara ve alternatiflere yönelik öneriler yapılmasıyla, bu faaliyetler için gerçekleştirilecek olan özel ÇED'ler için kapsam ve odak noktasına yönelik tavsiyelerde bulunulmasıyla ve/veya bu faaliyetlerin/projelerin uygulanması için koşullar önerilmesiyle gerçekleştirilebilir.
- **Önerilen planın yan etkilerinin doğru bir şekilde yönetilmesinin sağlanması için kurumlararası düzenlemelerde iyileştirmeler yapılması.** Bunlar, ilgili makamlar arasındaki koordinasyonun artırılmasını, ekonomik enstrümanların daha iyi kullanılması veya önerilen gelişmelerin uygulanması veya idari denetiminin artırılmasını içerir.
- **Olumsuz etkilerin giderilmesine yönelik başka girişimler** önerilmesi. Bunlar, yeni planlama süreçleri başlatılmasını (örn. bir bölgedeki su kalitesi komşu bölgedeki gelişmelerden ciddi şekilde etkilenirse, SÇD, bu sorunlarla mücadele edebilmek için entegre boşaltma havzası yönetimi süreci başlatılmasını önerebilir); olumsuz etkilerin giderilmesi için yeni enstrümanlar yaratılmasını (örn. kirlilik ücretlerini toplamak için bir ilçe çevre fonu oluşturmak ve bu kaynakları, çevresel altyapının geliştirilmesinde kullanmak) içerebilir.

KUTU III: SÇD etki azaltım önlemlerine örnekler

Politikada değişiklik: ek enerji üretimine yönelik yatırımlar yerine, enerji verimliliğine yönelik yatırımlara destek verilmesi

Uygulama takvimi: altyapı çalışmalarının sadece, nadir ve koruma altındaki türlerin üreme mevsimleri dışında yapılması

Saha: alansal planlarda değişiklikler yapılması (ulusal ulaşım koridorlarından yerel arazi kullanımı planlarına)

Seçim kriterleri: Fonlama programları, proje seçimi için çevre kriterleri ile “yeşillendirilebilir”; örn. doğal kaynakların kullanımını azaltmayı amaçlayan projeler daha yüksek puan alır.

4.3.6 SÇD Uygulayıcılarına Yönelik Tavsiyeler

- SÇD tarafından plan veya programa yönelik olarak formüle edilen değerlendirme ve sonuçta yapılan öneriler konusunda, planlayıcılarla doğru bir şekilde iletişim kurulması gerekir; planlayıcı tarafından plan veya programa SÇD önerilerinin entegrasyonuna ilişkin olarak doğru bir gerekçelendirme ve açıklama sunulması gerekir.
- Plan veya program ve ayrıca ‘hiçbirşey yapmama’ alternatifi (yani, mevcut durum) ile önerilen bütün alternatiflerin değerlendirilmesi
- Belirlenen olası etkilerin etki azaltım önlemlerinin bağlantılanması
- İdeal olarak, etki azaltım önlemlerinin plan veya programa entegre edilmesi gerekir ve dolayısıyla, önerilen etki azaltımı eylemleri konusunda uzlaşmaya varmak amacıyla ilgili devlet makamları ile istişare görüşmeleri yapılması önerilebilir.
- Herhangi bir belirsizliği ve bilgi veya veri eksikliğini tanımlamayı unutmayın.

4.4 SÇD Raporunu Oluşturma

4.4.1 Giriş

Prensipte, SÇD Raporu, ilgili bütün paydaşlara danışılmış olan bir ana dokümandır ve dolayısıyla, iyi organize edilmiş ve okuyucu-dostu olması gerekir. SÇD Raporu’nun bu tür nitelikleri, paydaşlarla etkili bir iletişim kurulmasını sağlamaya (ki böylece SÇD’nin sağladığı bilgileri anlayabilmelerini sağlamaya) ve önerilerin ve sonuçların bu paydaşlar tarafından kabul edilebilirlik şansını artırmaya yardımcı olur. Öte yandan, SÇD Raporu, akademik veya bilimsel bir çalışma değildir – ilgili paydaşlarca dikkate alınması gereken ana mesajların neler olduğunun açık ve net olması ve ekleri içeren bir forma daha detaylı bilgiler eklenebilir.

4.4.2 Yaklaşım

Genel olarak, SÇD Raporu’nun, SÇD Yönetmeliği’nin Ek III’ünde ana hatları verilen bütün bilgileri ele alması gerekir. Bu bağlamda, SÇD uygulayıcılarının taslak SÇD Yönetmeliği’nin Ek III’ünde listelenen maddeleri esnek bir çerçeve olarak (ve SÇD raporu’nun katı bir şekilde tanımlanmış olan bölümleri olarak değil) almasına izin verilmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Yapıdan ayrılırlarsa, SÇD Raporu’nun SÇD Yönetmeliği’nin Ek III’ündeki uygulanabilir gereksinimler konusunda nereden ve nasıl bilgi sağlayacağını açık bir şekilde sunmaları gerekmektedir.

Genel bir ilke olarak, SÇD Raporu’nun ana versiyonunun kısa ve öz olması ve detaylı bilgilerin ekler kısmında verilmesi gerekir. SÇD uygulayıcıları, raporlarını mümkün olduğunca okuyucu dostu olarak hazırlayabilmek için aşağıdaki tavsiyeleri kullanabilirler:

- SÇD sürecinin odak noktasını açıklayın, okuyucuları dokümanda net bir şekilde geçiş yapabilmelerini sağlayın ve kilit sonuçların altını çizin
- Mümkün olduğunca çok sayıda görsel - örn. SÇD sonuçlarını görsel olarak sunan sadec matrisler - kullanın.
- Karar alma için alternatifleri karşılaştırın ve önerileri önceliklendirin.

SÇD, plan veya programa yönelik tavsiyeler ortaya atabilir. Bunların açık bir şekilde formüle edilmesi gerekir, yani SÇD Raporu’nun şunları detaylı bir şekilde açıklaması gerekir:

- Tavsiye edilen nedir ? (azaltım önlemleri, izleme şemaları, karar almada benimsenecek koşullar, vb.),
- Neden tavsiye edilir ? (örn. belirli olumsuz etkileri minimum indirmek için), ve

- ➔ Bu eylemler kimler/hangi kurumlar tarafından gerçekleştirilmelidir ?(planlama kurumu, proje geliştiricisi, çevre kuruluşları, karar alıcılar vb.).

4.4.3 SÇD Uygulayıcılarına Yönelik Tavsiyeler

- ➔ SÇD Raporu'nu çok karmaşık hazırlamayın – Ana kısmı kısa ve net olmalıdır. Detaylı bütün analizler ve bilgiler raporun eklerinde verilebilir.
- ➔ Raporun karar alıcılar, ilgili makamlar ve halk için “kullanıcı dosu” olabilmesi amacıyla anlaşılır bir dil kullanın (örn. doğru bir açıklama olmadan herhangi bir teknik terim veya kısaltma kullanmaktan kaçının).
- ➔ Mutlaka teknik olmayan bir özete yer verin.
- ➔ Hangi tavsiyelerin plan veya program, veya proje tasarımının son taslağına zaten koyulmuş olduğunu açık bir şekilde gösterin.
- ➔ Herhangi bir belirsizlik veya veri ve bilgi eksikliğini açıkça belirtin.

5. SÇD’de YAPILMASI ve YAPILMAMASI GEREKENLER

Bu rehber, bir dizi öneri formüle etmiştir. Kilit uygulama önerileri aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

SÇD sürecinin unsurları	YAPILMASI GEREKEN	YAPILMAMASI GEREKEN
Eleme	Plan veya program hazırlanmasının ilk aşamasında SÇD uygulaması için bir gereklilik belirlenmesi - ideal olarak plan veya programın hazırlanması konusundaki karar alındıktan hemen sonra.	Önerilen strateji, plan veya programın odak noktasının ve doğasının incelenmesi – Sadece ismi, SÇD’nin gerekli olup olmadığına karar vermek için yeterli bir yönlendirme sağlamaz
SÇD’de ele alınacak konuların kapsamını belirlerken (kapsam belirleme)	Mümkünse, çevre makamları, planlama ekibi ve diğer kilit paydaşlarla SÇD’de ele alınacak ilgili çevre konuları üzerinde uzlaşmaya varmaya çalışılması.	Önerilen strateji, plan veya programın detay yapısı, ölçeği ve düzeyi için yeterli olan veya olmayan çevre konularının seçilmesi
Mevcut durum analizi hazırlanırken	- Geçmişteki ve gelecekteki eğilimlerin ve bunların ardındaki etmenlerin analiz edilmesi - Program gerçekleştirilmediği takdirde ortaya çıkacak sonucun ne olabileceğinin taslağının çizilmesi - Planlama ekibi ile bilgi paylaşımı yapılması.	- Kapsam belirleme aşamasında tespit edilen konulara odaklanılmaması: Durum analizi, tam bir bölge/ülke çevre raporu olmamalıdır. - Gereğinden fazla detay toplanması veya bilgilerin elde bulunduğu için kullanılması
Önerilen gelişim hedefleri veya öncelikleri değerlendirilirken	- Önerilen strateji, plan ve program ve uluslararası, ulusal veya alt-ulusal düzeylerde formüle edilmiş olan ilgili çevresel politika hedeflerinin izlediği genel gelişim yönelimleri arasındaki bütün kilit çatışma konularının ve sinerjilerin değerlendirilmesi - Planlama ekibine tavsiyelerde bulunulması.	- Olumlu etkiler üzerinde gereğinden fazla durulması, - Planlama ekibinin bu değerlendirmelere aktif olarak dahil edilmesinin unutulması, - Herhangi önemli bir belirsizliğe ilişkin bilgi sağlamanın unutulması.
Önerilen gelişim müdahalelerinin etkileri değerlendirilirken ve etki azaltım önlemleri önerilirken	- Önerilen strateji, plan veya programın ilgili çevre konuları üzerindeki bütün olumlu ve olumsuz etkilerinin değerlendirilmesi - Yapılan değerlendirmenin özetlenmesi ve herhangi bir önemli belirsizliğe ilişkin açıklama yapılması.	- Olumsuz çevresel etki beklenen yerlerde, önlemin (önlemin konumuna, karakterine ve boyutuna bağlı olarak) optimize edilmesi konusunda önlemler sunulmasının unutulması, - Planlama ekibinin bu değerlendirmeye aktif olarak dahil edilmesinin unutulması.
İzleme sistemi önerilirken	- Önerilen izleme sistemi formüle edilirken, planlama ekibinin, programlama dokümanı önerenlerin ve ilgili çevre makamlarının bu işleme aktif olarak dahil edilmesi - Önerilen izleme düzenlemelerinin gerçekçi olmasının sağlanması	Basit yaklaşımlar kullanmaktan çekinme.

SÇD sürecinin unsurları	YAPILMASI GEREKEN	YAPILMAMASI GEREKEN
SÇD Raporu derlenirken	- SÇD'ye genel yaklaşım ve SÇD sürecinin çıktılarının planlama ekibi tarafından ne şekilde dikkate alındığı konusunda açıklama yapılması - Değerlendirme için açık kalan herhangi bir konunun ve değerlendirme sonuçlarının altının çizilmesi. - SÇD sırasında ortaya çıkan herhangi bir belirsizliğe veya güçlüğü ilişkin açıklama yapılması.	Karmaşık bir dil kullanılması

6. REFERANSLAR

- 1 Belli planlar ve Programların Çevre Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi üzerine 27 Haziran 2001 gün ve 2001/42/EC Sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktifi
- 2 Remitti PR, Guidance for Strategic Environmental Assessment of Türkiye’de IPA II Sektörel Operasyonel Programlar için Stratejik Çevresel Değerlendirme Kılavuzu, Stratejik Çevresel Değerlendirme Yönetmeliği’nin Uygulanması Teknik Yardım Projesi, Ankara 2015
- 3 Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin, Topluluğun Su Politikası Konusuna İlişkin Eylemi İçin Bir Çerçeve Oluşturan 23 Ekim 2000 tarihli ve 2000/60/EC sayılı Direktifi, (Su Çerçeve Direktifi)
- 4 Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin, belirli Planların Ve Programların Çevre Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesine İlişkin 27 Haziran 2001 tarihli ve 2001/42/EC sayılı Direktifi, (SÇD Direktifi)
- 5 Dusík, J., Harmel, M, ve M. Smutný (2013), SÇD Gerçekleştirilmesine İlişkin Rehber: Uygulayıcılar için genel metodolojik tavsiyeler. AB-fonlu proje ‘Bölgesel ve yerel düzeyde Stratejik Çevresel Değerlendirme için kapasite artırımı’ EPTISA Servicios de Ingeniería S.L. ve Dvokut Ecro d.o.o. Haziran 2013
- 6 Avrupa Komisyonu (2013), İklim Değişikliğinin ve Biyoçeşitliliğin Stratejik Çevresel Değerlendirme’ye Entegrasyonuna İlişkin Rehber, Avrupa Birliği, 2013.
- 7 ODPM (2005), Stratejik Çevresel Değerlendirme Direktifi’ne ilişkin Uygulama Rehberi, Başbakan Yardımcılığı, İngiltere, 2005.
- 8 Çevre ve İklimle dair Bölgesel Erişim Ağı (ECRAN). 2014. SÇD/ÇED’e ilişkin 1. Eğitimcilerin Eğitimi El Kitabı (yayınlanmadı).
- 9 Çevre ve Şehircilik Bakanlığı: Stratejik Çevresel Değerlendirme Yönetmeliği (taslak versiyon, Mart 2016)
- 10 UNECE ve REC (2012), Stratejik Çevresel Değerlendirme Protokolünün Uygulanmasına İlişkin Destek Niteliğindeki Kaynak El Kitabı. Birleşmiş Milletler Yayınları, ECE/MP.EIA/17. New York ve Cenevre, 2012
- 11 Bölgesel Kalkınma Program Ağı – SÇD Kohezyon Politikası 2007-2013
- 12 İngiltere Hükümeti Başbakan Yardımcısı Ofisi – Bölgesel Mekan Stratejileri ve Yerel Gelişim Dokümanı -2005

Ekler

Ek 1: Yöntemlere ve Araçlara Genel Bakış

Burada, SÇD/ÇED gerçekleştirilirken uygulanabilecek yöntemlere veya analitik araçlara pratik bir genel bakış sunulmaktadır. Seçilen yöntemlerin veya analitik araçların uygulanabilirliği ile artıları ve eksileri kısa ve genel olarak açıklanır. SÇD/ÇED uygulanırken değerlendiriciler tarafından kullanılabilecek araçların ve tekniklerin yer aldığı bir liste olarak ele alınması halinde, bu tür fikirler için “bir kural” veya “tek kaynak” olarak kullanılmamalıdır. Her bir strateji/plan/program veya proje kendine özgüdür ve ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

SÇD/ÇED uzmanlarının, her bir SÇD/ÇED için olası en iyi sonuçları elde etmek amacıyla kullanılan yaklaşımları, yöntemleri ve araçları çeşitlendirebileceğinin ve çeşitlendirmesi gerektiğinin vurgulanması son derece önemlidir. Asıl karar alma gereksinimleri ve bilgi erişilebilirliğine göre ve dolayısıyla duruma özel yaklaşım benimsenmesi sağlanarak, SÇD/ÇED sürecindeki her bir ana adım için mümkün olan en iyi yöntemin veya analitik aracın seçilmesi gerektiği de önerilebilir.

Uygulanabilir yöntemlerin veya analitik araçların kilit özellikleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir (UNECE'den adapte edilmiştir, 2011 ve eğitim materyali amacıyla değiştirilmiştir):

Seçilen uygulanabilir yöntemler veya analitik araçlar	SÇD sürecinde uygulanmaları					ÇED sürecinde uygulanmaları				
	Konuların ve etkilerin belirlenmesi	İçerik ve mevcut durum analizi	Alternatif geliştirilmesine olan katkısı	Etkilerin değerlendirilmesi	Karar alma için kilit seçeneklerin karşılaştırılması	Konuların ve etkilerin belirlenmesi	İçerik ve mevcut durum analizi	Alternatif geliştirilmesine olan katkısı	Etkilerin değerlendirilmesi	Karar alma için kilit seçeneklerin karşılaştırılması
Mekansal analizler/Coğrafi bilgi sistemleri (GIS)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Trend analizi/ekstrapolasyon	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Çoklu kriter analizi			✓	✓	✓			✓	✓	✓
Maliyet-karar analizi			✓		✓			✓	✓	✓
Karşılaştırmalı risk değerlendirmesi			✓	✓	✓			✓	✓	✓
Modelleme		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓

MEKANSAL ANALİZLER/COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİ (CBS)

Mekansal analizler, SÇD/ÇED ile ilgili farklı bilgiler sunan katmanlar/haritalar hazırlanması ile gerçekleştirilir. Bu yöntem, genellikle, bilgilerin haritalanması ve plan veya programın alanı boyunca ne şekilde değiştiğinin gösterilmesi açısından faydalı olur. Alansal analizlerin sonuçları, SÇD/ÇED sürecinde çok çeşitli pratik kullanım sunar – bu anlamda, şunları sağlayabilirler:

- Alıcı ortamın, sonuçta ortaya çıkan gelişmenin ve mevcut kısıtlamaların/çatışmaların birleşik bir resmini sunmak.
- Veri dizileri kullanılırken, zamanla ne tür değişiklikler meydana geldiğini göstermek,

- Önceki gelişmelerin etkilerini sunmak ve farklı konular arasındaki bağlantıları göstermek,
- Gelecek için planlanan faaliyetlerin/gelişmelerin potansiyel etkilerini belirlemek,
- Farklı faaliyetlerin bir konu üzerindeki birikimli etkilerinin ana hatlarını çizmek,
- Farklı çevresel etkilerin alansal konsantrasyonlarını göstermek.

Uygulama için avantajlar ve dezavantajlar:

- + Mekansal analizler, çok büyük miktarlarda - aksi takdirde kullanımı pratik olmayabilecek - coğrafi konumlu veriler kullanılmasına olanak tanır.
- + Mekansal analizler, mevcut durumun, devam etmekte olan süreçlerin ve gerçek alanda farklı veri dizileri arasındaki ilişkilerin daha iyi anlaşılabilmesine olanak tanır.
- + Mekansal analizler, topografi ve bölgesel arazi konularını dikkate alır.
- + Mekansal analizler son derece yoğun bir şekilde kullanılır ve herhangi bir plan veya programın planlama sürecine dayalıdır; dolayısıyla, planlama ekibi ile iletişim, problem odaklı görüşmeler ve çözüm bulma açısından uygun bir araç haline gelir.
- Elde uygun formda, alan aralığında ve kalitede gerekli veri bulunmadığı takdirde, alansal analizler pahalı, vakit kaybettirici ve hatta kimi zaman verimsiz olabilir.
- CBS ile elde edilen sonuçların kalite kontrolü (farklı veri dizilerinin birleştirilmesi halinde) ve sonuçların gerektiği gibi yorumlanması - değerlendiricinin veri dizilerini iyi bilmesini ve anlamasını gerektiren - da eşit derecede önemli/sorun yaratıcıdır.
- CBS kullanılmasının gerekçesi, özel sorulara özel yanıtlar bulma ihtiyacıdır. CBS'nin genel kullanımı, bir yüksek teknoloji yaklaşımı gibi görünse de, kimi zaman eldeki yoğun orandaki veriler görevi gölgeleyebilir ve karar alma sürecinde gereksiz karmaşalara yol açabilir.

TREND ANALİZİ/EKSTRAPOLASYON

Doğru trend analizi, herhangi bir değerlendirmenin en önemli unsurlarından biridir. SÇD/ÇED açısından, alan ve zaman içinde çevrenin durumunda meydana gelen çevresel baskıların ve değişikliklerin yorumlanması olarak tanımlanabilir. Gelecekte meydana gelecek olayları veya süreçlerin gelişimini öngörmek/modellemek için de sıklıkla kullanılır. Çok sayıda bilgiyi sadeleştirmek ve bizlerin “büyük resmi” veya “nereye doğru gittiğimizi” anlamamıza yardımcı olmak amacıyla tasarlanmıştır.

Trend analizi, veri dizileri kullanır ve herhangi bir trendin veya dokunun takip edilmesine yardımcı olur. Trendler doğrusal, üssel veya döngüsel olabilir ve mümkün olan yerlerde, doğru bir temporal ölçekte analiz edilmelidir. Trendler, çok basit (örn. bir çizgi grafiği) veya oldukça karmaşık (örn. üç boyutlu grafikler veya videoo simülasyonları kullanılması) bir biçimde sunulabilir. Trend analizini kolaylaştıran çok sayıda bilgisayar programı bulunmaktadır (örn. en basit olanı, bilgisayar hesap tablosu yazılımları ve en gelişmiş olanı ise RATS, GAUSS, JMP, vb. içerenlerdir.).

Uygulama için avantajlar ve dezavantajlar:

- + Çok büyük miktarlardaki bilgileri özetleyebilir ve sadeleştirebilir ve “büyük resmi” görebilmemize yardımcı olur.
- + Uzun süreçler boyunca çevresel verilere ulaşılabilen yerlerde, kümülatif etkilerin niceliklendirilmesine çok büyük destek sağlayabilir.
- ± Beklenen veya genel trendlerde olabilecek beklenmeyen sapmaları ortaya çıkarabildiği için, bu tür sapmaların tespit edilmesi, bunların ardındaki nedenlerin belirlenmesi ve bunları bizim yaptığımız trend analizinin hedefinin kapsamına dahil edebilmek açısından da son derece önemlidir.
- Veri setlerine dayalı olduğundan, ancak uygulama için kullanılan veriler kadar net ve güvenilirlerdir. Dolayısıyla, gerekli ve net veri dizileri seçmeye ve veri toplama yöntemlerinin ve kalitesinin anlaşılmasına ve dolayısıyla verilerin güvenilirliğine, ilgili makamlarla yapılan istişare görüşmeleri de dahil olmak üzere ve nitelikli veri (özel bir olaya ilişkin eksiksiz bilgi) desteği sağlamaya da özel önem verilmelidir.

ÇOKLU KRİTER ANALİZİ

Çoklu kriter analizi (ÇKA), değerlendirmeyi sayısallaştırarak, karar almadaki karmaşıklığın giderilmesine yardımcı olur. Bütün ÇKA yaklaşımları, kriter değerleri ve her bir seçeneğin performans değerlendirmesi şeklinde ifade edilen yargıları birleştirir. Bütün alternatif seçenekleri birkaç kritere göre sayısal olarak değerlendirir ve ayrı ayrı yapılan bu değerlendirmeleri tek bir genel değerlendirme olarak birleştirir. En çok tercih edilen seçeneği tespit etmek, seçenekleri sıralamak veya basitçe, sınırlı sayıdaki seçeneklerin detaylı bir değerlendirme için kısa liste haline getirilebilmesi amacıyla kabul edilebilir ve kabul edilemez seçenekleri birbirinden ayırmak için kullanılabilir. Amaç, karar almak değil, düşünme ve karar alma konularında bir yardımcı olarak hizmet etmektir. Verilerin ve hükümlerin parçalar halinde ele alınabilmesi için problemi daha üstesinden gelinabilir parçalara ayırma ve sonrasında parçaları karar alıcılar için daha tutarlı bir genel resim sunmak üzere yeniden birleştirme yöntemidir.

Uygulama için avantajlar ve dezavantajlar:

- + Aynı anda farklı kriterleri dikkate alır; dolayısıyla, karar alma sürecinin tek bir kritere bağlı olması önlenir.
- + Şeffaf ve nettir.
- + Farklı paydaşların görüşlerinin değerlendirmede biraraya getirilebilmesi için kullanılabilir.
- + Karar alıcı ile ve bazen de daha geniş bir toplulukla iletişim kurulabilmesini kolaylaştırır.
- Önerilen alternatif seçeneklerin çeşitli artıları ve eksileri konusundaki rasyonel tartışmaları soyut sayılar konusundaki görüşmelere indirger.
- Son derece tartışmaya açık kararlar konusunda uzlaşmaya varılmasını kolaylaştırmaz.
- Nicel bilgiler sunarak, doğruluk konusunda hatalı bir görüntü yaratabilir. Bu, bütün ÇKA'ların bir değer yargısına sıkıca bağlı olduğu gerçeğini saklar.
- Analizi gerçekleştirenler tarafından kolayca manipüle edilebilir.
- SÇD/ÇED, genellikle, çevreyi ve sosyal unsurların bir kısmını (sağlık, erişilebilirlik vb.) dikkate alır; sosyal unsurların diğer kısmını (iş, sosyal standartlar vb) ve gerçek bir ÇKA'da yer alması gereken ekonomik unsuru dışarıda bırakır. Çoklu kriter analizinin bu tür kullanımı kısmen sınırlıdır ve değiştirilmesi gerekir.

FAYDA MALİYET ANALİZİ/MALİYET-KULLANIM ANALİZİ

Fayda Maliyet analizinde (FMA), karlar ve maliyetler finansal terimlerle ifade edilir; böylece, zaman içindeki bütün kar akışları ve bütün proje maliyeti akışları, "net mevcut değer"leri açısından genel bir temelde ifade edilir. Fayda Maliyet Analizi, bir yöntem olarak, iki amaca sahiptir:

- Gerekçe/fizibilite sağlayarak, yatırımın/kararın sağlam olup olmadığını belirlemek.
- Farklı yatırımları/kararları kıyaslamak için temel oluşturmak.

Fayda Maliyet analizi, bütün kriterlerin parasallaştırılmasını gerektirir. "Klasik" kullanımı, SÇD'den ziyade, ÇED'de daha çok görülmektedir. Bazı unsurlara – insan hayatı veya çevre gibi - objektif olarak değer biçilmesi bazen çok güç olur. Ancak, bu analizle bağlantılı olan ve karın parasal olmayan birimlerle - kalitece ayarlanmış yaşam yılları gibi (örn. yol güvenliği, kurtarılan hayat başına maliyet açısından ölçülebilir) - ifade edildiği Fayda Maliyet analizi tekniği kullanılarak bu durumun önüne geçilebilir. Bir kar/fayda, insan refahını artıran/azaltan herhangi bir şey olarak tanımlanabilir. İnsan refahı ise, kişilerin tercihleri (seçimler, piyasa davranışı, anketler vb. ile ortaya çıkar) ile belirlenir. Bir tercihin ölçümü, bir bireyin bir kar elde etmek veya bir masraftan kaçınmak için bedel ödeme konusundaki isteğinin veya bir masrafı tolere etmek veya bir karı için telafi kabul etme konusundaki isteğinin bulunması ile yapılabilir. Ancak, bu tür parasal olmayan ölçüler, önemli derecede farklı çıktılara sahip politikaların değerlendirilmesi açısından sınırlı kullanıma sahiptir.

Uygulama için avantajlar ve dezavantajlar:

- + Karar alıcıya kolay anlaşılır bilgiler (parasal ifade ile) sağlar.
- + Başka türlü yapılması zor olan etki kıyaslaması yapılmasına olanak tanır (örn. motorlu taşıt kullanıcıları için zaman tasarrufu - peyzaj değeri kaybı).
- ± Fayda Maliyet analizi, en iyi alternatife ilişkin iyi bir tahmin sunarken, ekonomik verim ve sosyal refah açılarından mükemmeliyet garanti değildir.
- ± Bazı unsurlara – insan hayatı veya çevre gibi - objektif olarak değer biçilmesi bazen çok güç olur. Fayda Maliyet analizi kullanılarak bu durumun önüne geçilebilir.

- Uygun indirim oranlarını, gelecekteki maliyetlerin ve karların net mevcut değerlere indirilmesini ve sağlık, yaşam ve çevre ürünlerine ve hizmetlerine değer biçilmesini içeren pek çok tartışma konusu bulunmaktadır.
- FMA'da kullanılan, contingent valuation gibi yöntemlerle ilgili çok sayıda teknik güçlük ve anlaşmazlık bulunmaktadır.

KARŞILAŞTIRMALI RİSK DEĞERLENDİRMESİ

Karşılaştırmalı risk değerlendirmesi, çevresel sorunları veya konuları sistematik olarak ölçmek, kıyaslamak ve sıralamak için kullanılan bir çevresel karar alma aracıdır. Somut bir duruma veya bilinen bir tehdide ilişkin niceliksel, niteliksel veya karşılaştırmalı risk değerinin tespit edilmesidir. İki risk bileşeninin hesaplanmasını – potansiyel kaybın büyüklüğü ve meydana gelecek kayıp olasılığı – veya başka bir ifadeyle, risklere, tehditlere ve hassasiyetlere dayalı olarak, bir varlıkta ne kadar kayıp olmasını bekleyebileceğimizin hesaplanmasını gerektirir. Dolayısıyla, ekonomik açıdan, varlığı korumak için karşı tedbir uygulanması için gereken harcamaları gerekçelendirmek mümkün olur. Bu yöntem, genellikle, bir sorunun insan sağlığı, doğal çevre ve yaşam kalitesi üzerinde oluşturduğu risklere odaklanır ve ilgili riskler açısından sıralanan konu alanlarının bir listesini (veya listelerini) oluşturur.

Uygulama için avantajlar ve dezavantajlar:

- + Başka türlü kıyaslanmaları zor olan risklerin objektif bir şekilde sıralanmasını sağlar.
- Karşılaştırmalı risk değerlendirmesi kullanılması, pratikte, özel durumlarla sınırlıdır. Belirli sorulara yanıtlar sağlamak üzere tasarlanmış olan özel bir araçtır. Göreceli olarak açık ve geniş kapsamlı SÇD sürecindeki kullanımı, yine göreceli olarak sınırlıdır ve ÇED düzeyi için çok daha uygundur.
- Analiz multi-disipliner ve son derece karmaşıktır.
- Öncelik belirlemek, kesinlikle toplumun değerlerine bağlıdır ve sonuçlar, sıralama kriterlerinin değişmesi durumunda, önemli oranda çeşitlilik gösterebilir.

MODELLEME

Modelleme, alan ve zaman içinde meydana gelen her tür süreç veya olayın modellenmesi için kullanılan bütün metodolojilerin genel bir adıdır. Her tür modelleme, alansal veya diğer veri modellerinin uygulanması için bir araç olan GIS kullanımı ile yakından bağlantılıdır. Benzer başka durumlarda yeniden kullanılabilen daha standart modeller, belirli soru dizilerini yanıtlamak amacıyla özel olarak tasarlanmış olan bilgisayar programlarında geliştirilmişlerdir (örn. HMS, Mike, IMMI, vb.). Öte yandan, GIS'in kendisi, çok çeşitli standart modeller sunar (örn. Slope, Watershed, vb.) veya programlamaya yatkın kullanıcılara, kendi ihtiyaçlarını karşılayacak özgün modeller yaratma olanağı sağlar.

Modelleme, genel olarak SÇD'de ancak başka analitik araçlar yetersiz öngörüler sunduğunda kullanma eğilimi bulursa da, ÇED'de yaygın olarak kullanılır. En çok kullanılan modeller şunları içerir:

- Hava Kalitesi Modelleri, birtakım projelerin yerel hava kalitesi üzerindeki bireysel veya birikimli etkilerini simüle edebilir.
- Zemin Kalitesi Modelleri, zemindeki bozulmayı (örn. erozyon, organik madde bozulması, vb.) veya zemine uygulanan kimyasal (gübre, böcek ilacı ve ağır metaller) birikintilerini ve kirliliğini hesaplayabilir.
- Su Kalitesi Modelleri, farklı akış veya debi koşullarında çeşitli kirlleticilerin yayılımını simüle edebilir. Başka su kalitesi modelleri, bir göl ortamındaki kirleticilerin davranışlarını simüle edebilir. Çeşitli kirleticilerin yeraltı suyundaki dağılımını ve yeraltı suyu kütlesinin kendini temislemesi için gerekli olan süreyi simüle edebilen modeller de bulunmaktadır.
- Taşkın modelleri, bir projenin veya birçok projenin hem yerel taşkınlar hem de mansap taşkınları üzerindeki bireysel veya birikimli etkilerini simüle edebilir.
- Gürültü Modelleri, birden çok kaynaktan gelen birikimli gürültü seviyelerini değerlendirebilir.
- Görselleştirme modelleri, bir çok projenin peyzaj üzerindeki bireysel veya birikimli etkilerini simüle edebilir. SÇD/ÇED'deki en yaygın kullanımı, koruma altındaki peyzajlarda veya kültürel miras niteliğindeki binalar/alanlarda veya bunların yakınlarında yapılacak olan yeni bina/altyapı projeleri ele alınırken gerçekleşir.

Uygulama için avantajlar ve dezavantajlar:

- + Modelleme, doğru kullanıldığında, süreçler ve olaylara konusunda uzun vadeli öngörüler yapılmasına olanak tanır.
- + Model, önerilen plan/projenin zaman ve alan içinde oluşacak etkilerini simüle edebilir ve farklı varsayımlara/senaryolara ve girdi verilerine dayalı olarak çok sayıda simülasyon gerçekleştirebilir.
- + Modelleme sonuçları CBS ile etkili bir şekilde birleştirilebilir.
- Bir modelin inşası veya kalibrasyonu ve işleyişi, maliyet, uzmanlık ve zaman açısından genellikle çok talepkardır.
- Hiçbir model, doğal sistemin her zorluğunu gerçekçi bir şekilde ele alamaz.
- Bir modelin doğruluğu, tamamen, mevcut durum verilerinin kalitesine dayalıdır.
- Modelleme, gerçek dünya koşullarını simüle etmek üzere tasarlanmış bir dizi analitik prosedürler ve kurallara dayalıdır. Modelin kendisinde veya kullanılan veri dizilerinde meydana gelecek herhangi bir değişiklik çok farklı sonuçlar sağlayabilir. Sonuçların objektif ve kritik bir şekilde yorumlanması sürecinde, veri dizilerine, gerçek dünya koşullarının simülasyon kalitesine ve modelin kendi güvenilirliğine çok dikkat etmek gerekir.
- Modelleme, gözlemlenmekte olan olayı çoğunlukla önemli derecede etkileyen dış etmenlerin meydana gelişini öngöremez.

Bu yayının içeriği sadece Eptisa Mühendislik liderliğindeki Konsorsiyum'un sorumluluğu altındadır
ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır